रवि शाक्य, इखाछेँ, यल

निबन्ध निपुचः

रत्नध्वज जोशी

शिक्षक–त्रि–पद्म विद्याश्रम, यल,

मंगः बजार

निबन्ध निपुच:

रत्नध्वज जोशी
शिक्षक–त्रि–पद्म विद्याश्रम, यल,
मंग: बजार

थागु थाय्ः—
नेपाल प्रेस, असन त्यौड, कान्तिपुर ।

प्रकाशक
धर्मोदय सभा

नेपाल सम्बत् १०७८,

न्हाप्पां १०००, प्रति मू...

प्रकाशकया पाखें

धर्मोदय सभाया अनुरोधे श्री रत्नध्वज जोशीजुं थःगु निबन्धया संग्रह याना पुस्तकया रुपे पिकाय् खंगु झीगु भाषा व साहित्यया दृष्टिकोणं अतिकं हे हर्षया खँ खः। वय्‌क छह्म कुशल समालोचक जक मखु छह्म कुशल निबन्ध लेखक नं खः धका थ्व निबन्ध संग्रह नं धै च्वंगु दु। थ्व निबन्ध संग्रह विशेष याना नेपाल भाषा व साहित्यया अध्ययन याइपि विद्यार्थीपिन्त विशेष लाभदायक ज्वी धैगु जिमिसं ताया।

श्री रत्नध्वज जोशीजुया थ्व उदारता प्रति सभा सदां कृतज्ञ जुया च्वनी।

मंत्री,

धर्मोदय, सभा

समर्पण

स्वर्गीय किजा रुद्रबहादुर लाखय्‌यात
गुह्मसिगु प्रेरणां जित निबन्ध च्वकल

धल:पौ

पिख्वालखु

बाखं, नाटक, उपन्यास लेखकया न्हूह्म भौमचा थें थः पर्दाया दुने च्वना, पिनें मेमेपिं पात्रद्वारा ज्या कयाच्वनेगु अवकाश दु। प्रबन्ध काव्यया नं खँ हे मन्त। गीति कवितायृतक नं कवितायागु छगू परंपरा प्राप्त परिपाटी ब:कया, अनन्त रूपा कल्पनाया धकिनं किका नं आपालं खँ ह्लायेगु अवकाश दु। तर निबन्ध लेखकतय्त थुकथं थः सुलेगु प:खा अथवा बँ:सि छुं मरु। छुं विषये थ:गु राय गथे खः अथे भचा क्यः तु वा छागु शब्दं व्यक्त यायेगु सिवाय मेगु लँ मरु। थुकें हे मखा जुइ, लेखक धयाह्म नं बहे पासा मखा धाइगु थौंयागु युगं बेकनयात "खूब माष्टर जुइमा" धका कुं खिउँगु। तर छह्मसिगु राय सकसितं ये हे मा सुनां धाइ। य:पिं नं दय् फु। गुलिसिनं व विषये ह्लानं छक: विचार याना बी फु। य:पिं नं दयां वे फु। थ:गु राय व्यक्त यायेगुया आशा थुलि हे मखा। व्यक्ति प्रधान निबन्ध च्वेगु फेशन नं अतिशय स्वाभाविकताया आग्रह थ्व हे प्रत्यक्ष शासन विरोधी विचारधाराया परिणाम खः, गुगु फय् थौंकन्हे झी थाय् नं नकतिनि नकतिनि वयाच्वन। छपुच:चा शिक्षिततय्गु लागी ला थ्व न्हूगु चलनया प्रशस्त महत्त्व नं दु। तर नेपालया शिक्षा सालाखाला दरं गुगु त्वाथले थ्यनाच्वन, व स्वेबले वर्णनात्मक व विचारात्मक विषय प्रधान निबन्धया हे नं झीथाय् माक्क प्रचुरता मदुनि। च्वनीपिनि सख्या नं ह्म तिनि। न्ह्यागु च्व, वहे विद्यार्थितय्गु कपाले दिकेगु सिवाय चुइकेगु मेगु लँपु हे मचानि। उकें विदेशया राजनैतिक, औद्योगिक, आर्थिक, शैक्षिक, आदि अवस्था पिहाँव:गु न्हून्हूगु रीति वा फेशनया गुलि महत्त्व उगु देशया पाठकया लागी दयाच्वनी, उलि अनया

अनुकरणया रूपे जक वोगु फेशनया झी थाय् कदापि दइमखु । ख:, ह्लाप्पां ह्लाप्पांबले अनुकरण केवल आकारया (फाँर्मया) जुइ, लिपा बुलुं बुलुं जक आकारया (शैलीया) आत्मायात नं ह्मसीका, अध्ययन व मननद्वारा उकियात पचय् याना, अले थ:गु देशया शैक्षिक आदि अवस्थायात ल्वेक ज्या याय्‌गु योग्यता नं दयावं वइ। थ्व सामान्य नियम ख:। तर गुह्म विशेषरूपं प्रतिभाशाली जुइ, वं विदेशयागु स्थितिया नं अध्ययन याना स्वदेश व विदेशया स्थितिया अन्तरयात ह्मसीका, थ:गु देशया परिस्थितियात ल्वेक ज्या शुरूनिसें हे यायांवनी, ह्लापा लापित लिलाकी।

निबन्धया परिभाषा नं अनेक प्रकारयागु दु। गथे परिभाषा सदां अपूर्ण जुयाच्वनी, तथापि विषययात ह्मसीका बीगुली व छुं न छुं अंशे सहायक जुयाच्वनी, अथे हे गुगुं निबन्ध नं छुं छगू विषये नि:शेषरूपं माक्क खँ धाय् फयाच्वनी मखु। काल अनुसार बहे छगू विषये नं लोकया दृष्टिकोण पापां वयाच्वनी अथवा छगू दृष्टिकोणं छता खँया प्रतिपादन यासां मेगु दृष्टिकोणं मेगु खँया प्रतिपादन याय्‌गु थाय् ल्यना हे च्वनी । उकें यगु विषययात कया थजु, सुनानं जि फलाना विषये अशेषरूपं माक्क खँ च्वया बी धुन धाय्‌गु फय्‌गं न्याय्‌केगु जक ख:। छगू थ्व हे कारणं नं थ्व सफुलो प्रकाशित व अप्रकाशित गुलि निबन्ध मुनाच्वंगु दु, व निबन्धत थ:थ:गु विषयया प्रतिपादन व शैलीया दृष्टि अनेक त्रुटि तिनि सां थ:थ:गु क्षेत्रया दिग्दर्शने छुं न छुं सहायक नं अवश्य जुइ धयागु आशां ह्नानं मेकथं च्वया मच्वना। गाक्क सहायता बीगु मेगु निबन्ध च्वयावं च्वनेगु प्रयत्न याय् अथवा सुनानं च्वया क्यनी। केवल 'बाखंया तँ' निबन्ध छगुली खँ स्पष्ट याय्‌या लागी मेगु छगू पैराग्राफ तनागु दु, थुलि हे।

पत्र पत्रिकाय् प्रकाशित निबन्ध आपा लाना च्वंगुलि गुलि गुलि खँ

उबलेयागु दृष्टि जक मिलेजूगु नं दु। मेगु खँ, फुक्क निबन्ध उत्तिकं न्ह्या मजू। गुगुं कारण वश तुरन्त च्वयागु निबन्ध नं दु, गुगुं गुगुं दँ नं दँ बहे छगू खँय् मनन, चिन्तन याय् धुंका जक। नाप नापं देश युग, उमेर व अध्ययनया प्रभाव नं मनूया मने लानाच्वनी। समय वंलिसे गुलि ह्लापायागु विचार-बीजं विकसित रूप काकां वनी, गुलि विचारया ह्‌: ह्मासुया, गना ह्ायावनी। थथे हे ह्लापायागु निबन्ध छपुचले च्वंगु व थ्व निगूगु पुचले च्वंगु बिचारया विषये नं जुजुं वनेगु स्वतःसिद्ध खँ खः।

थ्व संग्रह पिकाय्‌गु कुतः यानादीह्म श्री चित्तधर 'हृदयजु' खः। नत्र दनं दँया पत्रपत्रिकाया विभिन्न अके पिहाँ वयाच्वंगु लेख मुना, ल्यया नं च्वनेगु जिगु प्रवृत्ति अनुकूलगु ज्या मखु। प्रतियोगिताय् असफल जूगु "फेशन व वसः" नं वेकःया हे प्रेरणां थुके नं लानाच्वंगु दु। 'ज्याबः' व 'लाज्या' नं नत्र सा थुलि याकनं कलमं पिहाँवइ मखुनिगु जुइ। उकें थ्व सफूलि छुं भिगु प्रेरणा अथवा सहायता स्वैतं बिल धासा उकिया श्रेय वेकःयात हे खः।

प्यसः न्यासः पौ दुगु डबल साइजगु सफुली नं थुकी भूल गनं मदु धका भूमिका च्वेगु अबस्था झी थाय् मथ्योंनि। मथ्योंनि छु, झी सकलें जाना व अवस्थायात भीसं मसःतानि। विदेशं वइगु आखः, भोगु आर्थिक अवस्था, कम्पोजीटर, प्रूफ-शोधक व पाठकवर्ग सकलें ब अवस्थायात मलोनि। भारतं नं व अवस्थायात सःताच्वन, तर थःथाय् थ्यंके मफुनि। उकें थ्व सफुली २३ पृष्ठया 'न्यागूगु झ्वले "सम्बन्धित" यां 'सम्बन्ध' जक व ३७ पृष्ठया अन्त्ये 'द हे' यां "हेद" जुया च्वों थें मेमे थाय् नं गनंगिनं अनुस्वार, अनुनासिक, एकार, उकार आदि थः ज्याथ जूगुया प्रमाण स्वरूप बांलाक अथवा छतिं हे ज्या बी मफया च्वंगु दु। थह्लं नं छकः प्रूफ स्वयाह्म जि थ्व फुक खँया दोष 'नेपाल प्रेस' या जक छचने दिकेत

स्वेगु नं थ:गु ह्म छह्म जक पित्तु पिया सुचुका पिचुका, थः च्वना थाय्—थह्मं सम्बन्ध तया थाय्तक फोह्र याइह्म भुंजि स्वला जुइह्म भलाद्‌मी जुइत स्वेगु जक मजुइला !

थुगु संस्करणया प्रकाशक धर्मोदय सभा पाखें अथवा जिं नं थुकी च्वंगु निबन्धयात क्रम बियाच्वने मखन। प्रेसयात गुकथं छिन, उकथं निबन्धत न्ह्योने लिउने ला वन। सभायात हार्दिक धन्यवाद दु, गुगु संस्थां नेपाल भाषा व साहित्यया अखण्ड सेवा याना वयाच्वन।

१०७८, ल्हुति पुन्ही। —रत्नध्वज जोशी

साहित्य व जीवन

साहित्य शब्दया नं मचाबले म्हुतु चीव्वा। लिपा हनुमान्या ह्म खंलिसे सुरसानं थें थ्वं नं संसारयागु तालबाल खंलिसे थःगु म्हुतु तःव्वा याना हल; काव्यप्रकाश आदि जक न्ह्यंगु ह्म तुव्वाले नैषध, शाकुन्तल आदि नं न्ह्यना वल; थौंकन्हेला समग्र वाङ्मययात थ्वं थःगु प्वाथे दुने लाके धुंकल। उकें आ थ्व अंग्रेजी 'लिटरेचर' शब्दया ज्वलिजो जुल।

थ्वैगु मेमेगु नं तःता नां दु—सहगमन, हित सहित वर्तमान आदि। तर थौंकन्हे नं "साहित्य" धाय् साथ थ्वैत छकः जक खंपिनि नं न्ह्योने दं वैगु थ्वैगु छगू विशेष रूप दु। व खः थःगु सहज रूप लावण्यं शृङ्गारं व सुशीलतां मुग्ध याना, खायूगु वासः नके मासां नके फुह्म, महायुद्धे छ्वे मासां छ्वे फुह्म कुल वधूयागु थुजागु सुमधुर भाषा शैली विशेष थुके हे थ्वैत "प्रिय वाक्य" उपाधि बिल; थ्वैगु ज्यायात 'कान्ता सम्मिततयोपदेशयुजे" धाल।

विद्या ज्ञानया द्वँ खः, फल व्यवहार कुशलता। थथे मधासे विद्या विदेशया नं बन्धु खः, खर्च यालिसें अप्पो दयावैगु धन खः, छचोलिसे यचुया वैगु तर मज्यलीगु तिसाः खः, मनया मिखा खः, कल्पलता खः धायूगु हे थ्वया स्वभाव खः।

थुकें हे थ्वं धनुषयज्ञ, दुष्यन्त शकुन्तला विवाह गुलि ब्वने यःगु खः उलि हे तल्लीन जुया राम बनवास, सीता निर्वासन व गर्भिणी शकुन्तलाया अपमान नं आग्रह पूर्वक ब्वने मन दय्के बियाच्वन। चा व

न्हि, मि व च्वापुगु, विष व अमृत, तथा जन्म व मरण छपु ख्विपःया निचो थें नापनापं दुगु संसारे थ्व नितां मनूयात थुकथं याना येकेमा धैगु थ्वं न्हापांनिसें हे चा ।

उकें थः सुख दुःखया पासा थ्वैत सभ्य मानव समाजं गुबलें मतोतू । थ्वं नं इमित उलि हे प्रेमं घय्पुना च्वन; इमिसं नं थ्वैत थःलिसेलिसें थकाकां यनाच्वन । तर थन थ्व सः तापिं पतिचाय् ल्याख्याय् फुनि । आपासिया न्हाय्पने थ्वदयाच्वंगु सः थ्व खः—

'थ्व साहित्य धैगु मागु ज्या खँ छुं मदया मन ह्लाइपुसे च्वनीबले न्हि छ्याय्त जक खेले दुह्य पासा खः । अर्थनीतिया पालिश खः, राजनीतिया छपु तरवार खः' ।

वास्तवे साहित्य झीगु विकासया पल्हा खः । अन्न शारीरिक भोजन खः, साहित्य मानसिक भोजन । थ्व मनया नसा नं पाठकवर्गया लागी जक खः लेखकया लागी थ्व आत्माभिव्यक्तिया द्वार नं खः—सूक्ष्म, परिष्कृत व महान् द्वार!

आत्म प्रकाशन जीवन रक्षाया छगू प्रमुख साधन खः । तर थ्व साधन सकसियां उत्थें जुइमखु । झीहे आदिम बन्धु माकःतेत थौंतक नं छें, वसः म्वानि, सिमाय् हुलुलुं चुइ दुसा गा; तर थुखे झी बालक गणयात तक नं खा बाकू अप्पा चूँ याभ्वे व कतामरि नं माल, थ्वयां च्वेयापिन्त तास, त्रिपासा व बुद्धिचाल मा गुगुली बुद्धियात नं व्यायामया थाय् दु; अज थ्व स्वया नं छतं च्वेयापिन्त साहित्य मा । थुकी छिगु किचः जक मखु छि हे खने दय् फु । उकें साहित्ययात मनोरंजन अथवा राजनीति व अर्थनीतिया ज्याबः जक खनेगु नं व खुह्म कांतसें किसियात नो थें, हासा थें आदि खनेगु तुल्य खः ।

साहित्य व जीवन ला व लुसि थें पेपुना च्वंगु दु । सामयिकता प्रधान

दैनिक, मासिक आदि पत्र, शिक्षाया माध्यम स्कूल, कालेज व मेगु सफूया साहित्यं पृथक् निरक्षरवर्गया जीवन रथ तक नं थ्व घःचा विना न्ह्याना च्वंगु मदु।

ह्मगः सुथे जिमि पासा छम्ह्सित मेह्म पासां बुद्धि चाले ध्वोंलात। पासाया ह्मुतुं पिहावल—कोस्त्रें खें ख्वीह्म! भचा लिपा वेकःया किजां न्ह्याक्क खँ ल्हासां मथूगुलि पासां धयादिल गधा! थौं सुथे न्ह्याक्क थंसां "ऊँ ऊँ" जक हाला स्वप्नलोके ह्मिता च्वंगुलि वहे किजायात धैदिल—कुम्भकर्ण! न्हिने वेकःया फेशन खन्यवं हे छह्म गायनं "हजुर जुज्, काजी, छिगु छें लुँ वहया हिति हाय्मा!" धैगु मन्त्रं वेकःया खल्ती च्वंगु ध्याग छगः साला काल। नकतिनि जि चि न्यायूत ध्यबा मदया चिन्ताय् दुना च्वना,जिमि प्यदं क्योंह्म काय् ह्याउँवाउँगु खागुचा न्याना मब्यू धका धुले ग्वारा तुला ख्वया च्वन। थुबले थह्मं मचायक हे जिगु ह्मुतु सन खनि—साया घा क्कवं मस्यू!

थ्व खः जीवन व साहित्यया घनिष्ठ सम्बन्ध। तर थ्व न्हाप्पांयागु त्वाथः खः, लिखित साहित्य थुकियागु हे विकसित स्वरूप खः—थ्वयां च्वेच्वेयागु त्वाथः खः।

साहित्य कल्पतरू खः, मानव जीवन पृथ्वी। साहित्यकारया ज्ञान थुकिया हा खः। कविता कहानी आदि मू-कचात खः। मेंगु कचा मचा व हः विचार खः। सुपाँय् व आकाश कल्पना खः। गुगु रसं थ्व सिमा वाउँया च्वनी व भाव खः। स्वां व मधुर फल थुकीया परिणाम खः। बुद्धि निपुणता पूर्वक थ्व सिमा निर्माण जुल व कला खः। मानव जीवनया गुगु विभागे थ्व सिमा मदै व मरू भूमि खः। रचनात्मक आलोचना फय् व निभा खः, ध्वंसात्मक आलोचना गोफय्। पृथ्वीया दुनें बुथा कै तर, थ्व स्वर्गपाखे स्वया थहाँ वनाच्वनी; चन्द्र सूर्यादि

नक्षत्र, लापा, हा, भँब:, झंग: आदि शेष प्रकृतिनाप नं थ्व घनिष्ठ सम्बन्ध तयाच्वनी। थ्व सिमा जीवनया गुलि दूने थ्यंक व तप्फागु क्षेत्रयागु रसं बुया वया, पल्लवित नं जुयाच्वनी थुकिया आयु नं उलि हे ताहाक: जुइ। शाकुन्तल, हैमलेट, गीतांजलि आदि थुजागु हे सिमात ख:। गथे थ:गु जन्म भूमि व ऋतुपरिवर्तनयागु छाप सिमां सुचकी मखु, अथेहे देश काल विशेषया मानव जीवनयागु चिन्ह नं साहित्ये खने दयाच्वनी। भारतीय व्यास, वाल्मीकिया यूरोपियन स्वरूप होमर ख:, कालिदासया शेक्सपीयर; दशाननया आधुनिक अवतार हिटलर, पार्थ सारथीया थौंकन्हेयात लोगु स्वरूप महात्मा गान्धीजी व महाभारतया बीसौं शताब्दीयागु रूप महायुद्ध ख:। वस्तुया रूप पासां वस्तु पाइ मखु, दृष्टिकोण हिलेफु, तर दृष्टि हिली मखु। वहे रस, वहे हा, वहे कचा, उजागु हे ह:, फय्, निभा आदि भरे साहित्यतरु युग युगतक म्वाना च्वनी।

थ्वहे साहित्य कल्पवृक्षया किचले च्वना आराम कया, फल नया, झंग:ते मे न्यना जीवन न्ह्याकेगु सहृदय पाठकवर्गया ज्या ख:।

भाषाया सिना-ज्या

मां भाय्या रक्षा अशिक्षित वर्ग ति अर्ध शिक्षित वा शिक्षितवर्ग मया। तर इमिसं थ्व ज्या आपालं याना अज्ञान तथा विवशता पूर्वक याना च्वनी। थ्वहे कारणं इमिसं थ:गु भाषाया प्रचार नं उस्त याय् फइमखु। थुखे शिक्षित वा अधशिक्षितवर्ग गुबलें थ:त सभ्य थें खना व गुबलें शिक्षा तथा जीविकाया लागी मेगु प्रचलित भाषायात ज्वज्वं थ:गु मातृ भाषा लोमंका नारं च्छै। तर थुपिं मध्ये मातृ भाषाया महत्व बांलाक थूपिसं जुल धासा भाषाया रक्षा जक मखु, माकथं प्रचार नं याइ।

भाषाया प्रचार याय्गु लँ स्वका दु :—(छका) व भाषाया व्याकरण ब्वने थाकुर्गुलि हे उकिया प्रचारे आपालं कष्टया अनुभव याय् माला च्वन, गुर्गुलि भाषा केवल शिक्षित वर्गया भाषा जूवन। नेपाले पर्वते भाषाया थुलि याउँक प्रचार जुया च्वनेगुया छगू कारण व भाषाया व्याकरणे विषयक नियम सरल जुया च्वनेगु नं खः। थथे हे झीसं नं व्याकरण सरल स्वया नं सरल याय्फत धासा प्रचारया छपुलँ याउँक हे चाली। (निका) शिक्षा व सुथे बह्नी ल्हा-म्हुटु चूलाकेगुली थ्व भाषा सहायक जुया च्वनेमा। अंग्रेजी थें जागु थाकुगु भाषाया नं संसारे थुलितक प्रचार जुयाच्वनेगुया छगू कारण थ्व हे नं खः। न्ह्याथाय् नोकरी यासां अथवा विदेशे चाह्यू वंसां अंग्रेजी भाषां आपालं ज्या बियाच्वन, थ्व हे कारणं झिदँझिदँ ब्वना नं बांलाक खँ ल्हाय् सय्के थाकुगु थ्वहे भाषा ब्वनेगुली सकलें लासां मलासाँ ब्वांय् जुयाच्वन। नेपाले ला ब्वना, असफल जुया तोर्तुंपि हे बच्छि दत नं याइ मखु। (स्वका) ज्ञान तथा आनन्ददायक सफू उगु भाषाय् तःगू मह्नि दया च्वनेमा। तुलसीकृत रामायणं अवधी भाषायागु व सूर सागरं ब्रज भाषायागु प्रचारे आपालं हे सहायता ब्यूगु दु। संस्कृत व अंग्रेजी भाषाया विषये ला थ्व खँ धयाच्वने मागु हे मदु।

अतएव नेपाल भाषाया प्रचार याय्गु उत्कट इच्छा यदि झीके नं दु धयागु जुसा थ्व भाषा-भाषी मध्ये छचें नय् त्वनेया दुःख उस्त मदुंपि व लेखकवर्गं दकसिबे न्हाप्वाँ जातिया उन्नतिया लागी यथायोग्य त्याग अवश्य याय्मा। तर थन त्याग याय्गुया अर्थ खुनी गा पाय्गु मखु परलोके जक दइगु सुखया आशा याय्गु नं मखु। थ्व त्याग छगू प्रकारं 'सिना ज्या' याय्गु थें हे भतिचा पिन। धैर्य याना आपा सय्केगु ज्या याय्गु खः। छाय्धासा सःयागु अथवा आखःयागु भाषा धयागु झीगु मनयागु खँ कालबिल याय्गु छपु मू-लँपु खः। थ्व लँपु गुलि सुचुल,

गुलि तफ्फा जुल तथा गुलि आनन्ददायक जुल, उलि हे अप्पो लोकं थ्व लँया व्यवहार याइ। लोकं छ्यला गुलि गुलि ज्यल, उलि उलि हे थ्व लँपु यचुया वइ, यइपुसे च्वना वइ, तर स्यना वनी मखु। थथे जुया ज्यला वोंलिसे थ्व लँपु अप्पो स्वया अप्पो संख्या मनूया थ:गु हे सम्पत्ति थें जुइ। थुगु प्रकारं थ्व भाषायात अधिकाधिक यचुकेगुली, सुचुकेगुली ध्यान तइपिं, परिश्रम याइपिं मनूतनं संसारे आपा दया वइ। यूरोपे अंग्रेजी भाषा व भारते हिन्दी भाषा थौं थुजागु हे लँपु जुइ धुंकल। थुकिं याना स्वैत अप्पो लाभ जुल? गुह्म गुह्मसिया व मातृ भाषा ख: इमित। छाय्धासा गुगु जाति, गुगु समाजं थ:थ:गु मातृ भाषायात यचुका सुचुका लोकोपयोगी साहित्यं समृद्ध याना मेमेगु भाषा—भाषीपिनिगु लागी नं थ:गु हे सम्पत्ति याका बी, व जातिया, व समाजया भविष्य नं उलि हे बांलाना च्वनी। लोकं व हे भाषाया अप्पो व्यवहार याइ गुर्गुलि थ:त कतिलाइ थें च्वनी; त्वाय्चिने मासां इपिलिसे हे चिनी, शिक्षक तय् मासां वहे भाषा ल्हाइपिं तय्त स्वइ। थथे हे मेमेगु ज्या खँय् नं इपिलिसे हे सम्बन्ध तया याय्त स्वइ, कारण—थ:गु मातृ भाषा धयागु न्ह्याह्मसिनं नं बिना प्रयासं हे बांलाक खँ ल्हाय् सयाच्वनी। उकें थ्व 'सिनाज्या' न्हापांबले सिनां ज्या याय्गु ख: सां तबि लिपा याउंक छग:या सच्छिग: बालि लया-बुह्मां ज्या याना च्वा थनेगु नं ख:।

तर अज्ञान व अदूरदर्शिता धयापिं शत्रुत मनं बिसिके छ्वे धाय्वं तुरन्त बिस्यूं वनीपिं जात मखु। थ्वहे कारणं थ्व नेपाल भाषाय् नं प्रेम दुपिं सज्जनत यक्व दुसां तबि भाषाया 'सि—नाज्या' याय्गुली दत्त चित्त जुया, सहायता बिया च्वना दीपिनिगु ल्या आपा मखानि। उदाहरणया लागी थौंतकं 'नेपाल भाषा परिषदे' व

'च्वसापासा' थ्व निगू संस्थाय् प्रकाशनया लागी वया च्वंगु सफूया नां काय् फु । लेखकवर्गं थ:थ:गु च:ति ह्याय्का, गुलिखे समय फुका, च्वया बी हइत:गु गोगूखे सफू थन दु । तर प्रकाशनया लागी आवश्यक निस:, प्यस:, द्वछि दाँ चन्दाया रूपं बिया, सफूया नाप नापं थ:गु नांया तथा थ:गु बस: कोठो आदिया नं प्रचार याय्गुली न्ह्यचिला दिपिं उदार धाय्ला बा दुरदर्शी धाय् ब:पिं सज्जनत चू मलागुलि व सफू पिकाय् मखना च्वन । थ्व छगू प्रकारं थ्व भाषा भाषीतय्गु अदूरदर्शिता हे जक ख: ।

हिन्दी साहित्यं थौं आपालं उन्नति याय् धुंकल व केवल लेखक वर्गयागु हे जक हि च:ति जूगु मखु । उत्तमोत्तम ग्रन्थ रचना याइपिंत दच्छिया छक: २०००) सिरपा बीगु देव पुरस्कार, दच्छिया १२००) बीगु मंगला पारितोषिक; दच्छिया ५००) बीगु चक्रधर पुरस्कार आदि गुलिखे प्रोत्साहनया लँ अन सम्पन्नवर्गं चायकात:गु दु । थुजागु खँला आ थत्थें झीत थन ह्मगसेथें तिनि । तर गुह्मं छह्म निह्म उदार शिक्षा प्रेमी साहु महाजनया जुइमा अथवा काजी, जनरल मन्त्री आदिया नामं जुइमा भाषोन्नति व देशोन्नतिया लागी नं थुजागु छपु निपु प्रोत्साहनया लँ अवश्य चाल्ला च्वनेमा । देश व जन संख्या अनुसार ५००) या थासे बरू १००) जक हे थजु, थुजागु छगू न छगू लिधंसा दया च्वनेमा अवश्य ।

थन्थाय् लाक्क लासा सुनानं प्रश्न याय्फु, निस:, प्यस:, द्व:छि दां हे चन्दा बीपिं मदु थाय्, सच्छि, निस: दां दँय्दसं पुरस्कार बीत गाक्क ब्याज वइकथं छक्कलं चन्दा बीपिं सु दै ? थुकिया लिसले थुलि हे च्वंगु उचित जुई द्वलं द्वो चन्दा बियादीपिं उदार जनत सुं हे मदु धयागु खँ मखु । 'नेपाल भाषा परिषद्' यात जक हे नं गोम्हखे सज्जनं १०००),

१०००) दां चन्दा बिया दीपिं दु। वेक: पिनिगु नां सीकादी मन दुपिसं परिषद्या मन्त्री कविवर श्री चित्तधर 'हृदय' जुयाके न्यनादी फु। थुलि जक मखु, (१) योग–सुधा (२) प्राचीन गीति संग्रह, (३) नेपाल भाषा गथे च्वेगु ? (४) गद्य पुच:, (५) मस्तय् न्ह्यबसा, (६) निबन्ध परिचय, आदि त:गूमछि सफू नं थुजापिं हे उदार महाजनं बियादीगु चन्दा द्वारा गुलि पिहाँ वे नं धुंकल, गुलि पिहाँवेत लुखा खल्वी तुति दिका च्वने धुंकल। प्रस्तुत लेखया मतलब ला थुलि हे जक ख: आवश्यकताया दृष्टि स्वेबले प्रकाशित जुइ धुंकुगु सफूया ल्या आपालं हे ह्म तिनि। च्वया तयार जुया च्वने धुंकूगु गोगूखे सफू अथें फ्वसा ह्वया च्वंगुलि मेगु च्वैंपित नं प्रेरणा मगात। न्ह्यागु ज्याया नं थ:थ:गु उपयुक्त समय दु। समय वने धुंका ल्हा पुइका च्वना छुं खेले मदु। थीगु निभा बी धुंका, तिमिलाय् वा पाय् धका च्वनेगुलि वा पा मस्वैगु जक मखु, सकसिनं मूर्ख धाय्का, अइले न्ह्यो पा याना, कपा झ्यातुक: जुइगु नं ख:। उकें हलू धासेनि कुंति न्याना वयनेमागु मदु, 'सिना–ज्या' लाय्गु ख:सा गयां मुग च:ह्र मथ्यवं हे याय्धुंके मा। अलेजकं दु:ख सिया अनुसारं बुह्रां ज्या नं बांलाइ। अस्तु।

भुजिं

'भुंजि पाय् घ्यो हुया काइह्म' धाल कि भी सकसिनं स्यू व छह्म नुगः स्या कुति जुइ। थुकें थ्व नं सी द् भुंजि छह्म पा दुह्म चीह्मीचाह्म कीचा जुइ। तर वास्तवे छु वस्तु अथवा प्राणीयात नं आकार जक स्वया चीह्ं अथवा तःह्लं खनेगु भीगु छगू सामान्य दृष्टि जक हे ठीक खः। कःसू छपौया ब्वति मरुगु देशलाइया छचनें सुला च्वंगु मि छकूचा थारुय् लात धासा खा नं खा छें नौ याय्न गा। नकतिनि बँथिला तया प्याना च्वंगु भुतुली लान कि मिन्वया च्वंगु ह्यंग्वा छपुचः तःसां मि च्याके मफया भौमस्तय् मिखां ख्वबि बेकेमा। उकें तःह्लं, चीह्लं; तःकू चीकू धाय्गु नं थाय् व ई स्वया जक हे लोग् खँ खः।

कृष्णप्रसाद चापागाईंजुं 'शारदा' पत्रिकाय् 'भींगा' धयागु छपु बाखं च्वोगु दु, गुगुली तालाया बखतय् धोती छपु जक चिना न्हिनय् न्ह्यो वेकेत सनाचोंह्म लेखकयात भुंजि छह्मसिनं उखें थुखें दुःख बिया हैरान यागु खँ दु। पूर्ण आराम कायत संह्म बफुगु कथाकार तमं भुंजियात ख्याख्यां आँखिरे थःगु चुल्दाया ला चोतुका च्वनेमाल।

सु जुल मस्यु, छह्म भुयू लेखकं नं भुंजियात रेलया पासा याना थःगु जीवनया छगू घटना च्वोगु दु हँ। वहे बाखं जि नेपाल भाषां हे छकः तुलसीलाल अमात्यया म्हुतुं न्यनागु नं खः।

तालां, वर्षा थंवव वइगु ल्वे मल्लाना च्वनिबले भुंजि नय्गु पदार्थे जुइ, फोहर याना थकी धका सापहे ग्याय्मा। नेपाले नं न्हापा न्हाा

सरकारं नय्नीगु मिया तइगु पसलेतय्‌त थुगु विषये होशियारी बिया तय्‌गु याइगु जि नं स्यू। बजि न्या वंसा भोंया ग्योने जुना स्वोंपि भुजित ख्याय् धंका तिनि बजिया नमुना बयनी।

इपां थिपां मसीक तःकै वेके नंपि, गुकेया छह्म दृष्टान्त जि हे नं खः, अथवा लहा तुति ख्वाले तातक मेगु कैचं दुःख जुइका च्वने नंपिसं भुजिनं मनूयात थुलि तक दुःख बी फु धयागु खँ स्यू।

जिमि जोशीतसें खाया ला, खा खें नय् मज्यूगुया कारण ला छु खः, जि मस्यूनि। अय्‌सां जि न्यना तयागु दु, नेपाले शाक्य, गुभाजु, उराय्‌-तसें अपाय्‌सकं नींगु भिगु खाया ला-खें नय् मज्यूगु नं थव हे भुजिनं याना खः हँ। छकः देवदत्तं ल्वहँतं कय्‌का ह्या बुद्धया तुतिया ह्याला पतिच्वा छपति पंम्हुल। घा उजं थुजं ला हे ला हे मला। भुजिनं भुन, न्हि दाल, तुँ दाल। थुजाबले हे छह्म मिखुंचां घाले च्वोंपि तुँ फुक्क काना नया बिल। उकें बुद्धया न्हि भ्यागु तुँ भुजि नःपि खाया ला व खें नं बुद्धया अनुयायी शाक्य, व गुभाजुतसें नय् मजिल।

म्वाल का, इमिसं ला नय् मजिल, मजिल का, हँय्‌खें स्वया, खाखें भचा सां दना च्वन धाय्। बफुरा गुभाजु देखापि (दिक्षापि) स्यस्यःन-य्‌त धका फसात। इमिसं नं खाया ला नय् मज्यू हँ। उकें हय्‌खें स्वया माकुगु खाखेंया सवा थुइ धंकुसां छें खा लही मछिना च्वन। नीन्यासः दँ नं मयाक न्हापायापि बुद्धया घाले भूंपि, निह्म प्यह्म भुजिनं याना थौं तकं वेकःपित गुलि फसात। स्वन्ति पत्तिकं वहे थिकेगु हँय्‌खें सगं काय्‌मा। वेकःपिनि म्ह्याय् मचा व्याह्रा यापिसं तक नं किजा पुजा कु छवया हःमा हँय्‌खें हे तया हय् माल। वेकःपित म्ह्याय् मचा ब्यूसां धौबजि नके छ्वे त्यल कि हँय्‌खें न्याय् हे माल। मागु पीर ला! थ्व

हे पीरं दिक्क चाया मखा; वेक:पिसं थ्व उखान दय्कूगु जुइ—'खाया ला पुकू हँय् ला मंका।'

गनया खँ गन थ्यने धुंकल। मथ्यनी नं गथे,—पृथ्वी फुक्कं छस्वा हे मखा। भुजि नं ला छह्म व हे प्राणी ख:। विकासवादया क्षेत्रे बया नं ला थ:गु छगू थाय् दइ। स्वांतय् विवाहया लमि जुइपि मध्ये छथो थुपि नं ख:। जि भिदँ झिनिदँ ति दुबले, भुजिया भरे, सलाइया बा यक्क हे ल्वाय् नं। चिकुलां झो झो निभा पाना, थथे ह्मिता च्वनेबले, भुजि छह्मसिया गपाय्ह्ऱंगु महत्व! सक्काइ छपुया थासय् हीरा छगो बा ल्वाय्गु जूसा भन गथे जुइगु जुइ। झी स्वस्थानी बाखं न्यना च्वनापि सकसिनं स्यू—मृत सति देवीया म्ह ध्वग्गिका थाय् थासय् पतन याना, थुलि मछि पीठ सृष्टि याना बीगुया छगू मुख्य निमित्त हे भुजि ख:। आ धयादिसँ, झीगु संस्कृती भुजियागु गपाय्ह्ऱंगु देन दु।

तर भौतिक विज्ञानया मिखां स्वल धासा भुजि रोगया छँ ख:। मनू जातिया परम शत्रु ख:। विज्ञानया क्षेत्रे प्रशस्त उन्नति याय् धुंकूगु देशय् ला थ: शत्रु भुजियात अनेक ग्यास, पाउडर द्वारा तापाक हे नाश याय्गु उपाय यक्क जुयाच्वने धुंकल। थ्व खँ अमेरिकन डी. डी. टी. पाउडरया प्रयोग याय् नंपि खपि प्रत्येक नेपाली स्यू। तर झी थाय् धासा व हे प्राजु पुलांगु तालं सँयागु भोंयागु च्वाम्वलं भुजि ख्याय्गु सिवाय मेगु छुं उपाय दुगु हे मखुनि। 'च्वामो' बस, थुलि हे सिवाय भुजिया विरुद्ध झीसं मेग् छुं हे आविष्कार याय् मफुनि।

थथे हे आधुनिक युगया दृष्टि मेमेगु क्षेत्रे न झीपि कोरा हे तिनि। देशया, जातिया अथवा व्यक्तिया दुर्बलता अथवा सबलता छगू लक्षणं जक मखु, अनेक लक्षणं खने दया हे च्वनी। गथे कलाया क्षेत्रे नेपाल छक: गुँ च्वकाय् थ्यने धुंकूगु ख: धयागु खँ नेपा गाया न्ह्यागु नगर नं

विज्ञापन याना च्वंगु दु, अथे हे मेमेगु क्षेत्रे भीपिं यक्क हे लिउने लानि धयागु खँ भी थाय् अन थन मरेक ब्रया झीगु अयोग्यताया उपहास यानाच्वंपिं भुजितसें नं याना च्वंगु दु।

भाषाया गजू'

तापाकंनिसें खने दैगु गजुलि भ्गीगु मिखायात यानंनिसें सालीगु जक मखु, भचा विचा याना स्वैह्म मनूयात वं जिगु क्वे जि स्वया तग्गोगु बल्लागु देगः दु, अज व स्वया नं क्वे झन स्यल्लागु, तिप्यंगु जग दनि धयागु खँया संकेत नं अवश्य याइ । भाषाया थुजागु हे संकेतया नां खः व्यञ्जना शक्ति । थःथःगु मातृभाषाया प्रति जातिया उत्कट प्रेम, व व भाषाया मन्दिरया जग खः तथा गुगु हदतक जाति व भाषाया लागी आर्थिक, शारीरिक व मानसिक शक्तिया त्याग याइ, व हे व भाषा मन्दिरया मू—थां खः । त्यागया मात्रा अनुसार हे व मन्दिर सुन्दर व सुदृढ़ नं जुया च्वनी । थ्व हे प्रेम व त्यागया आधारे व भाषा साहित्यया श्रेष्ठ लेखक, उत्कृष्ट ग्रन्थ व उच्च स्तरगु पत्र पत्रिका तापाकंनिसें खने दयक गजूया रूपं झःझः धाया च्वनी ।

अर्थात् थुपिं गन गन तक थ्यन, अन अन तक जातिया मातृ भाषा प्रेम व त्यागया सन्देश नं अवश्य थ्यनी । उपमानया रूपे थ्व हे व भाषा मन्दिरया गजूया किरण खः ।

पु अथवा पुसा चां ह्लाका तःले च्वंच्वनी, थ्योने खने दइमखु, तर व दइ च्वनी अवश्य, व विना मा बुया वइ मखु । उकिया आधारे बुयां वइ च्वंगु मा खना हे तिनि लोकं धाइ 'तःले अवश्य पुसा दु' ।मा गतिला मला खना हे दर्शकं पुसा भि मभि, सौसा गा अथवा मगा धयागु खँ मती तै, गुलिसिनं ला धया नं बी । थथे हे प्रेम नं केवल अनुभव गम्य भावात्मक 'वस्तु' धाय् ला वा छु धाय् छुं खः । तर व थ्व लायागु

मिखां खने दइमखु । व प्रेमया अस्तित्वयात मेह्मसिनं उबले हे तिनि सकार याइ जब व प्रेम लिसे व्यक्ति अथवा जातिया आर्थिक, शारीरिक व मानसिक त्यागया तादात्म्य सम्बंध जुइ। प्रेम निराकार खः, उकें त्यागं गुगु रूप कयाच्वंगु खः, वहे रूपे फीसं प्रेमयात नं खनी। थथे हे अदृश्य फय्या गतियात सुपाचं, कालिदासया प्रतिभायात मेघदूत, शाकुन्तल आदि रचनां, न्यूटन, मार्कोनिपिनिगु तीव्र कल्पनाशीलता, बुद्धिया तीक्षणतायात पृथ्वीया गुरुत्वाकर्षण सिद्धान्त व रेडिओ यन्त्रं संकेत यानाच्वंगु दु तथा फीसं नं वहे अनुरूपं इमिगु मानसिक वैभवया अनुमान यानाच्वना। अथे हे झीगु थ्व नेपाल भाषा साहित्यया श्रेष्ठ लेखक, उत्कृष्ट काव्य, उपन्यास आदि व उच्च स्तरया पत्र पत्रिका स्वया ब्वना पारखो जनं मातृ भाषा प्रति झीगु जातिया प्रेम, श्रेष्ठ साहित्य सृष्टिया लागी अनुकूल वातावरण निर्माण यानाबीगु सभ्यता, संस्कृति, त्याग तथा गुण ग्राहिताया अनुमान याइ, अवश्य याइ।

संस्कृति साहित्यया धुकू तद्धं—साप हे तद्धं, नापनापं थुकिया रचयिता व पाठकगण मध्ये गुण पारखीत नं समय समये उत्थें हे यक्व दयावन। यवन (ग्रीक) तय्त इमिसं म्लेच्छ खन, अथेसां तबि इमिके ज्योतिष शास्त्रया ज्ञान दुगुलि इमित ऋषिवत् पूज्य भागीगुली नं इमिसं छुं थाकु मचा।

म्लेच्छाहियबनास्तेषु सम्यक शास्त्रमिदं स्थितम्
ऋषिवत् तेऽपि पूज्यन्ते किं पुनर्दैवबिद् द्विजः।" +

थुजागु हे गुण ग्राहिता व ज्ञानयाप्रति उत्कट प्रेमं याना थौं अंग्रेजी साहित्य थुलि समृद्ध जुल, व भाषाया साहित्य ब्वनेत संसारया सम्पूर्ण

+ 'अशोक के फूल', पृष्ठ १००, श्री हजारीप्रसाद द्विवेदी

धया थें विद्वान्त लालायित जुया च्वन, रवीन्द्रनाथ ठाकुर थुजाह्म शुद्ध भारतीयं नं थ:गु 'गीताञ्जलि' आदि प्रमुख कृतियात अंग्रेजी भाषाय् अनुवाद याय्गुली गौरव ताल ।

यदि झीके नं थ:गु थ्व नेपाल भाषाया उपरे दुनेनिसें प्रेम दु धयागु जूसा व 'दु' धयागु खँ उबले हे जक सत्य ठहरे जुइ गुबले झीसं थ:गु मातृभाषाया साहित्ययात विश्वया उच्चतम साहित्ये दुगु गुणं संयुक्त व समृद्ध याय् फइ । गुबले थ्व भाषा साहित्यया तग्गोगु तज्जागु देग:या पालापालं थीगु लुँ-गजुलि तापाकंनिसें च्वोंपिनिगु साहित्यिक दृष्टियात नं साले फइ ।

झीके शिक्षा व साहित्ये रुचि हे मदु धाय् मज्यू । रुचि दु, उकें हे थ्व भाषायात साढे सातया दशां लिना च्वंगु बिगत एकतन्त्रीय शासन काल थुजागु कुसमये नं लवहँया कापि बुयाबोगु वंगल सिमां थें नतुं मछि मछि छचों लह्वना साहित्यया सृष्टि यात । फलस्वरूप दँ नं दँ जेलया यातना नय् माल, तर जेलया दुने मातृ भाषाया सेवा भन हे अनन्य रूपं जुल । सीस्वां सुगत सौरभ, ख्वबि प्या:गुम्ये, प्रतीक्षा, दिवस चित्र, ख्वबि आदि थ्व हे सेवाया परिणाम ख: । तथापि नि:संकोच पूर्वक धाय्फु, थौंकन्हेयागु काले शिक्षा व साहित्ये गुलि रुचि दय्मागु ख:, उलि अवश्य मदुनि । थ्व हे कारणं निह्म प्यह्म गतिलापिं लेखकत दुसां तबि ईामिगु प्रतिभा, सीमा मदुगु निभालं मख:गु ब्वी लाना च्वंगु पुसा थें नतुं वाउँसे च्वंक भ्वाकय्‌चिना थहाँ वे मफयाच्वन । थुकिया छता जक बास: दु, उच्च कोटिगु पत्र पत्रिका पिकाय्‌गु । छाय्धासा थुजागु पत्रिकां पुखुली लिकुना नवेत्यंगु प्रतिभा ल:यात क्रव्वाल:या रूप बिया यचुकीगु, साकाबोगु जक मखु, सुनावने त्यंगु मेमेगु लँय्‌लागु जलाशययात नं सरस यानातय्गुली तिब:बी । जित बिश्वास दु, थुलि हे कारणं मेगु निगू निगू

लय्-पौ (धर्मोदय व थौंकन्हे) दय्क दय्क नं हानं थ्व मेगु छगू पत्रिका "नेपाल" निलाय् छकः पिहाँ वे त्यंगु खः ।

गुगु पत्रिका गुलि अप्पो समय पाका पाका पिहाँ वइ, उकिया भाषा व लेख नं उलि हे क्वातु तथा ग्यसुलागु जुइमा । थ्व छगू साधारण नियम खः । उकें थ्व द्विमासिक 'नेपाल' नं प्रौढ़ कहानी, कविता निबन्ध आदि लेखं थः झःझः धाया पिहाँवेगु अभिलाषा याय्‌गु स्वाभाविक हे खः, गुगुलि याना थम्हं नेपाल भाषा—मन्दिरया गजूयागु थाय् काय् फइ । अले तिनि 'नेपाल भाषा परिषद्' या जक मखु, ब्याक्क थ्व भाषा भाषीया, थ्वयां लिपा नेपाली मात्रया साहित्ये हार्दिक प्रेम दु, थुमिगु जीवन नं सभ्य मानव जीवन खः धयागु खँ पारखी जनं स्वीकार याइ । छाय् धासा शिक्षा, सभ्यता, संस्कृति, कला, युद्ध, धर्म आदि मानव जीवनया सम्पूर्ण भाग साहित्ये प्रतिबिम्बित जुया मच्वनी हे मखु ।

न्यना न्यना कुति सः !

थ्व उखानया अर्थं मथूपिं मनूत उस्त दइमखु । अय्सां जि थम्हं थू थे छकःनी अर्थं छयाना क्यने । छाय् धासा थुजागु उखानया गथे खः अथे अर्थ छयाय्गु लागी बहस याइपिं शिक्षितत थौंतक थ्व नेपाल भाषा भाषित मध्ये सुं मखनानि, न गुगुं भाषा प्रेमी संस्थाविशेषं हे थ्व ज्यायात थम्हं याय् धागु न्यने दत । थथे मजूतल्ले देश, काल व व्यक्ति अनुसारं छम्ह्‌सिनं छगू अर्थं, मेम्ह्‌सिनं मेगु अर्थं याना च्वनिगु नं संभव दु । उखुनु तिनियागु खँ, थःगु 'उखान' शीर्षक निबन्धे जि 'नाले ह्यना सिचु !'' उखानया गुकथं अर्थ छयानातयागु खः, व उखानया अर्थ अथे मखु धाल हँ धयागु नं न्यना, यद्यपि थौंतक नं व उखानया अर्थं जि अथे हे खना च्वना तिनि । आ छि हे धयादिसँ, न्यना न्यना कुति सः ! उखान चरितार्थ जुलला की मजुल ! नाले ह्यना सिचु उखानया जिगु मनं गथे अर्थ तागु खः अथे कना, व अथे मखु धयादीम्ह्‌सिया मनं मेकथं हे ताल । लासा कुतिबाना (वा सुया) च्वनीबले नं कुतिया फुसे च्वना वा कुला च्वनीम्ह्‌सिया न्ह्यायपनं ''पतिंचा नय् पतिंचा नय्!'' धका कुति हाला च्वंगु तासा, उखे कुतिया लिक्क च्वना वासुया च्वनीम्ह्‌सिया ह्लायपनं 'त्यान्नुसे च्वों ! त्यान्नुसे च्वों' धाधां मद्दिक कुति हाला, च्वंगु ताला छू छू ! जिगु ह्लायपनं ला न्ह्याबले नं व कुति 'थःथः ल्वाय् थःथः ल्वाय् !' धया च्वंगु जक हे ता । थथे हे जुया मखा थ्व उखान पिहाँवल जुइ ।

खला जि थःत संगीतया विषये भिद्यो बराबर खना च्वनागु दु;

निह्मप्यह्म बाबरा, तानसेनं '' उलि हे न्ह्याह्म ख: धका बिया त:गु सर्टिफिकेट नं जिके दु। अयसां थ:त 'संगीतकार' धका थ:थह्मं ह्लाय् तप्पुका च्वनीपिं नन्याया वामगात खन कि हे नाप ला थासंनिसें ह्लाय्पं ज्वना यंका मंग:या प्यकालँ दथ्वी तया, लापा थाना वें चाय्के मन दया वे य:। छाय् धासा उबले उबले जि सीकसीकं हे नवो दुगु थें त्वा स्यंका " बाय ३ " याना च्वनेगुयात हे संगीतया चरम उत्कर्ष ख: धाइपि नं इपिं हे थौं सुरैयाया ' ओ बंशो वाले, मुरली बजा, सुनसुनकर प्रिय, नाचे जिया" मेंयात न्यना नं उलिहे उमंगं " अहा ! क्या बोला " धाइपि नं इपि हे जुसेनि "दकसिबे सद्दे्गु ह्लाय्पं जिमिगु ख:" धका सुर व तालया ठेक्का कया च्वोंपिसं नं व हे 'न्यना न्यना कुति स:' यात चरितार्थ या ला कि, मया ! ख:, सिनेमाया संगीते लुब्ध जुया संसारया तमाम धया थें फेशन प्रिय ल्याँय्ह्म ल्यासेत मेंया अर्थ थूसां मथूसां झ्याले च्वना, क्यबे च्वना लँय् च्वना, ओ दूर जाने वाले, वादा न भूल जाना' धका उच्च स्वरं मृदु स्वरं, मधुर स्वरं बान न्हिनं में हाला जूगु ताय्क ताय्क नं फिल्म म्यूजिकयात याय् जिक्क तुच्छ याना खँ ह्ला ह्लां भुयूगु ग्वाचय् हाकलं पित्तु पिया च्वनीपिं आजु पुलां बस्तादत नं अवश्य दनि। थुमित मामं स्यना कपाय् बनय् छता जक स:पिं ध्वांत धाय्ला वा 'न्यना न्यना कुति स:' धयागु उखान न्यने हे मनंनिपि—सत्य असत्य स्वया नं विचत्र जुइ य: धयागु खँ ह्लाय्पने हे दुहाँ मवोनिपि तं–ब्यां धाय् अथवा न्यने नं सां न्यनाया अर्थं मथूपि ग्रामोफोन धाय् अथवा संगीतया विषये न्यना न्यना कुति स: धाय्गु हे फजुल ख:, संसारे सत्य धयागु तत्व छता जक हे दइ, निता दइमखु धाइपि दार्शनिकत धाय् थ्व विवादास्पद खँ ख:।

गन संगीताचार्यतय् हे प्राचीन राग व आधुनिक सिनेमा संगीत मध्ये थुगु हे ठीक धयागु छगू मत मजूनि अन बसन्तया छह्म भङ्गलं में हाला च्वंगुयात छह्म गोठालां " का‍‍‍‍पक्क पाक्यो" धाल धासा मेह्म सा जवालं

"ग:प: त:पू" धाल धागुली बास्तविक खँ छु ख: निर्णय मयासे "न्यना न्यना कुति स:" जक धया सुंक च्वना स्यंगु हे छु दु।

थ्व उखानया जन्म—ह्निगुलि सम्बते लात थ्व ला बाजि तया धाय् फुगु खँ मखुनि, अयूसां नेपालं वा कुतिवाना नय् स:गु व 'कुति' धयागु काष्ठयन्त्र सृष्टि जुइ न्ह्यव: थ्व उखान दत अवश्य खइ मखु। थुलि खँ याउँक हे धाय्फु। तर थ्व उखान झीगु मनया ह्लाय्पंया नं गुगु स्वभावपाखें संकेत यानाच्वगु दु, व खँ धासा द्वलंद्वो दँ न्ह्यापांनिसें युग युग पत्तिकं उत्थें हे चरितार्थ जुया वइच्वंगु खनेदु। छाय्धासा गुगुं समये भारतया मानसिक ह्लाय्पने सतीप्रथा, प्रारब्ध व पृथ्वी पर्तचि धयागु खँयात हे वास्तविक 'स:' तायावन। तर थौं व हे ह्लाय्पनं सतीप्रथा अमानुषिक, प्रारब्ध जुजु तथा सम्पन्न वर्गया धूर्तता व पृथ्वी पतचिनेगु भूगोल सम्बन्धी अज्ञान सिवाय छुं मखु धयागु 'कुति स:' हे जक न्ह्याग्गु दिशा नं वया न्हाय्पने थ्वयाच्वन। उकें थौं कन्हेयात थ्व खँ हे 'ख:' जुयाच्वन। छं छगू खँ न्यन, थ:गु नुगलं छक: वाय्का स्वत। फुसा व खँयात खण्डन यात, मफुसा मेमेपिनिगु न छक: ख्वा: स्वत, सुनानं छुं मधाल कि व हे खँयात 'ख:' धाधां मेमेपिनित नं अथे हे कनेगु थ्व हे मानव मनया स्वभाव ख:। युगयुगंनिसें चले जुया वइच्वंगु मानव जातिया धार्मिक, नैतिक इतिहासया गतिबिधि नं थ्व हे ख:। 'न्यना न्यना कुति स:' उखानं झीत थ्व हे तथ्य पाखे संकेत याना च्वंगु दु।

प्रत्येक उखान इतिहासया छगू छगू पृष्ठ ख:। थ्व उखानं नेवा जातिया कुति व वा लिसेयागु सामाजिक सम्बन्ध क्यना च्वंगु दु। थ्व खँ थौं 'इतिहास' मजूनि, र याकनं हे इतिहासया रूप काय् छ्वेगुली झीसं नं तिब: बिया वयाच्वनागु दु। छाय्धासा वा सुइगु

कुतियात राईसमीलं कक्कु तित्युं देशं पितना यंकाच्वंगु ञ्हीसं थ्व हे मिखां स्वयाच्वना। पितंह्म दोषी खः नापनापं बलवान् नंः। उकें कुती वा सुयागु जाकि ति मीले सुयागु जाकि तागत मब्यू' म्हुतुं थथे धयावं च्वोंसां वयागु दोषयात नं ञ्हीसं मिखा तिसिना ज्यां समर्थन याना वयाच्वनागु दु। फलतः कुति लोप जुजुं वनेगु हनिचा सायंकाले निभा द्यः बिना वनेगु थें हे निश्चित खँ, जुइ धुंकल। उगु समये थ्व हे उखानं कुति नामक काष्ठयन्त्र लिसेयागु झीगु सम्बन्ध इतिहासया भाषा कनीतिनि। अस्तु।

साहित्यया दथु-लँ

प्राय: यत्थाय् स्व, थौंकन्हे साहित्यया निगू रूप खनेदु: छगू विषय प्रधान व मेगु कला प्रधान,—छगुली उपयोगितायां प्राधान्य दुसा मेगुली सौन्दर्यया प्राधान्य दु। मानव जीवनया लागी वास्तवे उपयोगिता व सौन्दर्य नितां आवश्यक ख:। साहित्यं उपयोगितायां जक अति आग्रह यात कि व नीरस जुयावने य:, थथे हे कलायागु जक आग्रह अप्पो जुल कि नं रचना अवास्तविकतापाखे घे चुचुं वनी। प्रचलित शब्दं धाल धासा छायावादी कवितायात कला प्रधान व प्रगतिशील साहित्ययात विषय प्रधान धायगु अत्युक्ति जुइ मखु। अभिव्यञ्जनाया कुशलता व वैचित्र्य छायावादया महान् देन ख:। थथे हे अभिव्यञ्जनाया विविधता पाखे जक अप्पो क्ल्पित वास्तविकताया भुस्या थाना सतर्क यायगु प्रगतिशील साहित्यया विशेषता ख:। बांलाक विचा याना स्वत धासा थुपिं निगूलिं पक्षे एकांगिता दु। अवास्तविकतायात नं घय्पू जूगुलिं छायावादी साहित्य व प्रचार बाजी जक ब्वांय् जूगुलिं प्रगतिशील नामधारी साहित्यया बदनाम जुल।

वास्तवे उपयोगितायां आधार अन्न, वस्त्र छेँ व मेमेगु इन्द्रियगोचर वस्तु ख:, कलाया आधार मानव मनया सौन्दर्य—प्रेम। जीवनया लागी शरीरया नसा व मनया नसा नितां मा। शरीरया नसाया जक अति आग्रह यायगुलिं मनू पशु जुइ, पक्षी जुइ, तर पूरा मनू जुइ मखु। थथे हे मनया नसापाखे जक आपा ब्वात कि नं झीपिं पृथ्वी त्वःते म्वाली। उकें वास्तविक साहित्य व हे ख: गुगुलिं शरीरया नसाया छुं हे उपेक्षा मयासे मनया नसा नं चूलाका बिया च्वनी।

साहित्य मुक्त कला मखु, कलां सर्वथा अलग नं मखु। कला व उपयोगिताया मात्रा ज्ञान दय्का गुगु गुलि मागु खः उलि उलि तया बी फय्केगु हे साहित्यया विशेषता खः। अलंकार शास्त्रं गुगुयात 'रस' नां बियातल उकिया सृष्टि अले जक हे जुइ। कविता, कहानी निबन्ध, नाटक आदि गुगु अनेकानेक अंग दु व नं थुकिया हे लागी खः।

गुबलें गुबलें अंग पूरा जुया नं रस सृष्टि मजुइ यः। गथे छह्म मनूया ह्लाय्, म्हुतु, ह्ला, तुति, मिखा ह्लाय्प सकतां दया च्वसां व मनू बांमलाय् फु, अथे हे साहित्ये नं बराबर जू। बाखं छता बांलाक च्वे सय्केया लागी "कहानी कला" सफू छगू अथवा थुजागु हे रीति बिषयक प्यंगू खुगू सफू जक ब्वना नं मगाना संसारया प्रमुखतम कथाकारतय्गु सलंसः बाखंया पठन, मननयाय् मालीगुया कारण नं थ्व हे खः। थथे ब्वनेगुलि बाखंया भावात्मक रूप विषयक छगू संस्कार वया मने निर्माण जुइ। अले थ्व हे संस्कारं जीवनया गंभीर अध्ययनलिसे मिले जुया अभ्यासया बलं विभिन्न बाखंया रूप काइ। तर उपयोगितावादे जक अति आग्रह याइपिं सुधारवादी अथवा उग्रवादी कार्य कर्तातय्के अथे माक्क मनन, अध्ययन व अभ्यास यानाच्वनेगु धैर्य दइ मखु। इमिके ला न्ह्यागु आवश्यक ज्या नं याकनं स्वया याकनं सिधय्केगु इच्छा प्रबल जुया च्वनी। थ्व फलया प्रति अतिशय आसक्ति ब्याकुल जुयाच्वनीगुलि हे इमिगु रचानायात सुं आलोचकं थ्व ठीक मजूनि धाल कि इपिं मि जुइगु खः। तर गुह्म मनू गुगु उद्देश्य विशेष सफल याय्या लागी जक साहित्यया क्षेत्रे मवसे साहित्यया प्रति वास्तविक जिज्ञासाया भाव तया थुगु क्षेत्रे वइ, व यदि अत्यन्त घमण्डीह्म मनू मखत धासा मेपिं खना गुबलें मि जुइ मखु। गद्यकविता सम्बन्धी थ:गु (नेपाल भाषा व नेपाली भाषाया) निगू निबन्धे नं छगू थ्व हे कारणं नं मात्रिक व वार्णिक छन्दं नं कविता बिलकुल हे मच्वसे केवल गद्य कविता जक च्वोज्वीपिंत जि

शंकाया दृष्टि स्वयागु खः । कविंता गद्यं च्वैदिसँ अथवा पद्यं कविताया भावात्मक रूपया छगू संस्कार मने मथातल्ले व मनू कविता च्वेगुली सफल अवश्य जुइ मखु । उकें गुह्म मनूयाके कवितायागु छगू संस्कार थःगु नुगले मथातल्ले कविताया मनन, च्वेगु अभ्यास व जीवनया अध्ययन यायेगु धैर्य दैच्वनी, वं काव्य साहित्यया इतिहासलिसे सम्बन्ध छन्दया ज्ञान दय्केगु नं छगू विषयया ज्ञानया सर्वाङ्ग पूर्णताया लागी उलि हे आवश्यक खः ।

सारांश छु धासा साहित्य जीवनया लागी खः धाधां केवल उपयोगितावादी जक जुइगु व साहित्य नं छगू कला खः धाधां मुक्त कलाया उपासनाय् ब्वाँय् जुइगु निगू पक्षे नं छुं अशे सत्य दु, छुं अशे भ्रम । उकें निगू पक्षया नं समन्वय जुइमा । गोर्कीया "मां", इब्सेनया " डल्स हाउस" (कतांमरिया छें) आदि तात्कालिक उद्देश्य प्रधान जूसां, "शाकुन्तल" "गीताञ्जलि" आदि थथे मजूसां नं साहित्यया इतिहासे अमर कृतिया इबले च्वना वैच्वंगु कारण नं थ्व हे खः ।

बाखंया तँ

जीवनया थुजागु गुगु अध्याय मदु, गुगुया सरस अभिव्यञ्जना बाखंद्वारा याय् मजीगु। तथापि झी नेपालयागु जक मखु, भारतयागु नं बाखंत मध्ये ७५% नं मयाक बाखंया मुख्य विषय ध्यवा व यौन वासना सम्बन्धी खनेदु। थुकें छु क्यों? उगु उगु देशया भाषाया बाखं च्वइपिनि अध्ययन व चिन्तनया क्षेत्र व मात्रा। खनं झी नेपामितयगु सामान्य जीवनया ७५ प्रतिशतं मयाक थ्व हे नितायू व्यस्त जुया च्वंगु दु। थ्व नितायात तोता कलाया विषये, संस्कृतिया विषये व विज्ञान आदिया विषये नं भचा बांलाक मिखा बो जुइत, मन व्यू जुइत फ्री लि हे मला-खः, लि हे मला। गनतक लिलाइ मखु, अनतक झीगु बाखया तँ नं संसारया च्वलामूगु बाखंया झवले थ्याके ल्वेक च्वजाय् थाकु। कारण— सामान्य जीवने जक दुना जुजुं लिमलागु मगजं सामान्यया तँ पुला थहाँ वनेगु प्रयत्न नं प्राय: याइमखु। थ्व खँ केवल व्यावसायिक दृष्टि याना च्वनिगु शिक्षा, व्यापार, शारीरिक श्रम व राष्ट्रिय अथवा परोपकारया मिखां स्वया याना च्वनिगु ज्याया अन्तरे ध्यान बियादिल धासा बांलाक हे स्पष्ट जुइ। छगुली न्ह्यथिजागु थजु लोकरुचि अनुसारगु ज्या याना थ: कतिलाकेगु भावना आपा जुया च्वनि, मेगुली लोकरुचियात सुरुची परिणत याना लोक कल्याण याय्गु। गथे थौंकन्हे भारतीय सिनेमा कम्पनीं जुइगुं मजुइगुं प्रेमया बाखं व रूपया पस: ब्वया ध्यवा साला च्वन। थुमिसं अशिक्षित लोकरुचि जक स्वया, लोक कल्याणया वास्ता मत:गुलि भारतया प्रमुख लेखक व प्रमुख नेतात छगू हे सलं भारतीय सनेमायात तँ क्व लात धका ह्याले मालाच्वन।

आ खँ वइ, अथे जूसा प्रेमचन्द्र थें जापिं गरीब लेखकं अर्थ व यौन सम्बन्धयात तोता, मेगु विषये बाखं हे च्वे फइ मखुला अथवा अर्थ व यौनया विषये नं सामान्य स्तरं थहाँ वना गम्भीरतापूर्ण बाखं च्वे हे मफइला ? फइ, अवश्य फइ। कारण—प्रेमचन्द्र छह्म आदर्शवादी लेखक खः। वया जीवन स्तर कुहाँ वंसां वया लक्ष्यया स्तर साप हे च्वन्ह्या। वं थःगु जीवन भर लाक पाक याना ध्यवा मुंकेगु सामान्य लोक रुचियात गुबलें प्रोत्साहन मब्यू। वरु प्रतिकूल परिस्थितिलिसे चानं ह्निनं ल्वाना लोकयात भिगु लँय् यंकेगु स्वया वन। थ्वखँ वं बम्बइ सिनेमा कंपनीया रुचि अनुसार ज्या याना थःगु आर्थिक अवस्था भिंकेगु अवसरयात तिलांजलि बिया, ह्लानं थःगु व हे भिखाचा छेँ लिहाँ वोगुलिं हे स्पष्ट सी दु। उकें थुजापिं लेखकत न्ह्याग्गु देशे नं दुर्लभ जुया च्वनी। सले द्वले छह्म निह्म सिवाय् दइ मखु। थुमिगु दृष्टि सदां थया थें सामान्ययागु नं अनादर मयासे विशेष पाखे ब्वाँय् वना च्वनि, स्थूलयात नं माथाय् माछि थाय् बिया सूक्ष्मया अभिव्यञ्जना यायगुली प्रवृत्त जुयाच्वनि, व्यावहारिकताया नं उपेक्षा मयासे आदर्शया दृष्टान्त लोकया न्ह्योने तयगुली प्रयत्नशील जुयाच्वनि।

तर जीवनया स्तर नं उच्च मजूनिपिं व आपा स्वया सीका जुइ नं मलानिपिं सामान्य लेखकद्वारा आकाश असत्वाले न्या कुतु वःथें उच्च स्तरयागु बाखं आका झाकां पिहाँ वे साप हे थाकु। झीगु थ्व नेपाल भाषाया कथा साहित्यया तँ प्यदँ खुदँ न्ह्यवः गन थ्यना च्वंगु खः, थौंतक नं अन हे लाना च्वनेगुया कारण नं थ्व हे खः। गनतक झी बाखं च्वमितय्गु अध्ययनं ह्निया ह्निथं प्रगति याना मवनि, अनतक थःपिनिगु व हे सीमित अध्ययन, सीमित ज्ञानया आधारे न्ह्याक हे बिधान (टेकनिक) हित्तु हीका बाखं च्वोसां 'छुँया मचा छुँयात नतुं' धयागु उखान चरितार्थ याय्गु सिवाय् मेगु उल्लेखनीय रूप न्हूगु ज्या छुं जुइ

फइ मखु।

विधान सम्बन्धी अनेक कुशलता विभिन्न देशयागु तःपु मछि बाखंया मनन व चिन्तन यायेगुलि याकनं हे बेफु। तर विषयया यथार्थ चित्रण याय्‌गु, उपयुक्त वाताबरण सृष्टि याय्‌गु व नापनापं मेमेगु उपज्ञानया मसला नं छुना बाखंयात अतिशय सरस व बौद्धिक दृष्टि नं पोषणप्रद याय्‌गु योग्यता याकनं वइगु खँ मखु। थुकिया लागी लेखकं आधुनिक मनोविज्ञान, भौतिक, रासायनिक विज्ञान आदिया अध्ययनया नापनापं बाखं च्वेगु प्रशस्त अभ्यास व थःगु समाजया सांस्कृतिक परंपराया ज्ञान दय्‌का च्वेनेगु नं उलि हे जरुरत दु। छाय् धासा ह्लापा ह्लापा थें ह्लाइपु छचाय्‌या लागी जक बाखं च्वनेगु युग थ्व मखय् धुंकल। थौं कन्हेया बाखनं भी माजु भौ, दाजु-किजा, कला-भात बौ-काय् आदिया पारस्परिक सम्बन्धया बांलागु अथवा बांमलागु अवस्थाया चित्रण याना व्यावह्लारिक ज्ञान बीगु जक मखु, पुलां पुलांगु इतिहास, दर्शन आदिनिसें कया न्हू स्वया न्हूगु वैज्ञानिक आविष्कार व उकिं याना झीगु जीवने, झीगु व्यवह्लारे वेफुगु परिवर्तन समस्या आदियात नापं घय्‌-सुया पाठकवर्गया न्ह्योने तइगु जुइ धुंकल। उकें झीसं नं यदि थःपिनिगु बाखंया तँ थकाय्‌गु हे म्वःसा थःपिनिगु अध्ययनया क्षेत्रयात आ स्वया गाक्क हे तप्फा व गंभीर नं यायां यंके मालि। मखु, सदां देगः बखुं जक हे जुया च्वनेगु खःसा ला झीगु कथा साहित्य नं व हे तिनिख्यःया गुंसि-घाँय् जुया म्वाना च्वनेगु सिबाय मेगु छुं उल्लेखनीय उन्नति याइगु आशा याय् थाकु।

बाखंया तँ थह्लांवनेत बाखं च्वमिया जीवन स्तर, अध्ययन व अनुभवया स्तर नं थह्लांवनेगु जरूरत दु धयागु खँ न्यना दिक्क चापिं नं गुलिं गुलि दु। तर सुयागुं रचनायात कुंखिनेया लागी थ्व खँ धयागु मखु, न सुं जीबनया स्तर व अध्ययनया स्तर उच्चह्ला जुइवं हे वं गति

न्यागु बाखं च्वेफइ धयागु जिगु आशय खः। छह्म सफल कथाकार जुइगुया लागी नं उलि हे सहज प्रतिभाया जरूरत दु, गुलि छह्म कवि वा नाटककारया लागी। केवल विद्वत्तां बाखं सृष्टि जुइमखु। तर गुह्मसिके कथाकारयागु सहज प्रतिभा दयाच्वनी, यदि व लेखकया जीवन स्तर, अध्ययन व अनुभवया क्षेत्र नं उच्च व विशाल जुया बिल धासा वं बीगु थःपिनिगु जीवनलिसे सम्बन्धित विशिष्ट बाखं मेमेपिं सामान्य लेखकं बीगु आशा याय् थाकु, थुलि निश्चय पूर्वक धाय् फु। प्रेमचन्द छह्म अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रे नां जाह्म अनुभवी व उच्चह्म कथाकार खः, थुकी सन्देह मरु। तर प्रेमचन्द प्रेमचन्द थें हे च्वों, रवीन्द्र रवीन्द्र थें हे। गथे ग्राम्य जीवनया क्षेत्रे प्रेमचन्दया जो मेह्म मरु, अथे हे उच्चस्तरया पारिवारिक क्षेत्रे भारते रवीन्द्रया जो रवीन्द्र हे जक दु। मेटिल्डा सेराओया "पति पत्नी"; पेर हालष्ट्रोमया "बाज" आदि बाखं च्वंपिनि लुमनी, थुजागु बाखंत मार्मिक अनुभव विना केवल कल्पनां पिहाँ वइमखु। शिक्षा व वैभवया परंपरां समृद्ध परिवारे गुगु ज्या-खँ छकः थमक सामान्य मिखां स्वे व जुइ, उजागु ज्या-खँ थुकिया अःखःगु परिवारे कथु सुक्क ह्यसां जुइ मखु। समृद्ध परिवारया विलासिता, निर्दयता, शोषण प्रियता आदि दुर्गुणया निन्दा याय् मेमेपिं नं सय् फु, तर थुमिगु जीवनया सुरुचि, धैर्य, गंभीरता आदि सद्गुणयात हृदयंगम याना बाखंया रूप बीगु विशेषता थुमिगु परिवारलिसे हार्दिक सहानुभूति, थुमिगु जीवनया मार्मिक अनुभव मरुह्म लेखकं कदापि हासिल याय् फइ मखु। उकें नेपाल भाषाया बाखंया तँ बांलाक थह्वाँ वे मफयाच्वंगुया छगू कारण थ्व नं जुइ फु, थ्व भाषां बाखं च्वेया लागी उजागु परिवारया लेखक लेखिकां बांलाक कलम मज्वंनि, गुगु वर्ग कलम छचल कि छगू थुजागु न्हगु क्षेत्रयागु, न्हूगु हे ढंगयागु बाखनं थ्व भाषाया कथा साहित्य नं समृद्ध जुइ, गुगुलि याना मेमेगु देशया उच्चस्तरया बाखंया झ्वले भीगु बाखंत नं तय् त्वइ।

थ्व फुक्क खँ मती लुया वोगुया मुख्य कारण थ्व हे आश्विन १५ गते कहानी मण्डल या तत्वावधाने कन्या मन्दिर हाइस्कूले जूगु 'नेपाल भाषा कहानी सम्मेलन' खः। थ्व सम्मेलने छाय् थें मस्यु, नेपाल भाषाया प्रतिष्ठित कहानी लेखकमध्ये छह्मनिह्मसिनं सिवाय मेपिसं बांलाक सहयोग बियामदी। खला कहानी सम्मेलने ब्वनेत गुगु प्रकारयागु कहानी मागु खः, सकसिनं व हे तालगु कहानी च्वय् फइ धयागु आशा याय् थाकु। हानं उजागु सभाय् सफल जुइत ब्वनेगु छगू कला नं अलग हे मानि, गुगु सकसिकें दइ मखु। उकें मुक्क कहानी सम्मेलन मन तुनाथें सफल जुइ साप हे थाकु। तथापि थ्व सम्मेलनया उत्साही कार्यकर्ता पिन्त हार्दिक धन्यवाद मबिसे च्वने मफु। कारण—वेकःपिनिगु थ्व उत्साह जनित ज्यां याना मेगु छुंछु हे मजूसां बाखंया विषये प्रशस्त चर्चा जुइगु ला स्वाभाविक हे खः, गुगुलि याना बाखंया तँ थकाय्गुली नं आपाह्म मद्दत जू मवनि हे मखु। अस्तु

छन्द व नेपाल भाषा

छन्द छगू प्रकारया बन्धन खः। व्यवहारे यःगु बन्धनयात नियम, विधान, संविधान आदि नां बियातल। छन्द नं मनुखं यय। हे कयातःगु बन्धन खः। छन्दया आत्मा लय खः। लय अनादि खः। संगीत शास्त्रया छगू भाग खः। उकें छन्दया बन्धन सभ्यताया बन्धन खः। थथे हे मेगु गुगुं हित प्रद व न्हूगु नियमयात झीसं स्वीकार यात धासा व नं तिसा वसःया बन्धन थें हे सभ्यताया बन्धन जूवनी।

छन्दयात सामान्य रूपं स्वंगू भागय् इने फु (१) वार्णिक, (२) मात्रिक, (३) केवल वार्णिक (गीति छन्द)। कविबर सिद्धिचरणजुया "सिद्धिदास" कविता वार्णिक छन्दया छगू दसु खः। थ्व कविताय् प्रयोग जुया च्वंगु मालिनी छन्दया छगू छगू ध्वले १५ गः आखः दइ। नीनिगू मात्रा दइ। थन थन थोगः आखः लघु व थन गुरु हे जुइमा धयागु थुकिया नियम दु। थथे हे छगू ध्वले ११।११ गः आखः दइगु स्वागता, इन्द्रवज्रा, उपेन्द्रवज्रा, उपजाति, शालिनी आदि थोगूमछि छन्द दु, गुगुली न्ह्योने, लिउने, दथुइ छगः निगः आखः लघुया थासय् गुरु व गुरुया थासय् लघु जूवनीगुलिं छन्द नं छगूयां मेगु हे जूवने धूंकी। अयूसां संस्कृत भाषाया फुक्क धया थें पद्य साहित्यं थ्व बन्धनयात याउँक हे स्वीकार याना वल। हिन्दीया पद्य साहित्यं मात्रिक छन्दयात थःनाल। रामचरित मानस, साकेत, कामायनी, तुलसीदास, व पल्लव तथा उकिया भूमिकां थ्व खँ स्पष्ट यानाच्वन। मात्रिक छन्दे गतियति ह्मसीके थाकु। थ्वयात ह्मसिल कि वार्णिक छन्दे स्वया थुके आपालं हे

स्वतन्त्रता दु । नेपाल भाषाय् 'ख्वबि प्याःगु म्ये', "हृदय कथा" "ख्वबि" आदि सफुली थ्व छन्दया अनेक रूप झीसं खनाच्वनागु हे दु । आधुनिक कालया साहित्ये गीतिछन्दया सफल प्रयोग स्वर्गीय रुद्रबहादुर लाखय्‌याःगु "वृद्धपान्थ" हे छगू जक तिनि । थ्व छन्दया छगू ज्वले झि न्याग: आख: दइ । च्यागलय् छक: दीमा, झिप्यंग:गु आख: लघु जुइ । निझोया छपु जुइ । मेगु मात्राया बन्धन छुं मरु । थ्व हे जातयागु मेमेगु छन्द नं पुलांगु लोक गीत व म्ये"याद्रे" माला स्वत धासा यक्व दय् फुनि । उकियात माला ह्‌या सफलता पूर्वक प्रयोग याय्‌गु सुयोग्य कवितय्‌गु ज्या ख: ।

नेपाल अनेक भाषा भाषी व जाति मुना च्वंगु देश ख: । थन छन्दया अनेक दसु भिन्न भिन्न जाति समय समये वयनावने धुंकल । व नेपामि मात्रया मंकागु संपति ख: । उकी मध्ये छगू छन्दयात देवकोटाजुया "मुना मदनं" नेपाली भाषायागु पुकू थें यानाबिल । अथे हे मेगु छन्दयात "बृद्ध पान्थं" नेपाल भाषा यागु पुकू थें याना थकल । थथे हे मेमेगु छन्दयात नं याय् फ़य्‌केमा । नेपाल भाषां थ: नाला तय् धुंकूगु मेगु छगू छन्द दु गुगु छन्दया छगू छगू ज्वले झिप्यग: आख: दइ । च्यागले छक: भचा दीमा । अन्त्ययागु निग: आख: गुरु जुइ । निझोया छपु जुइ । गथे:—

"दाम दांछि मदयाव थौं जि जुल वेँथे
प्यर्का खुर्का दाम द:सा जि छें जुल स्वे थें । "

थथे हे "दागमति विष्णुमति खुसि मखुला" आदि १३।१३ ग: आख:गु प्यझोया छपु जुइगु छन्दतय्‌त लोगु विषये सफलतापूर्वक प्रयोग याना नेपाल भाषाया सांस्कृतिक संपति बृद्धि याय्‌गु समय न्ह्योने वयास्वन । न्हू न्हूगु छन्दया प्रयोग नं याना वं वना च्वनेगु ज्या ला द हे दु । गथे कवि व्यथितजुया "उछ्वास" खण्ड काव्ये मुक्त न्हूगु मखुसां छुं अंशे इंग्लिशया सनेट स्वला न्हू तालं झि प्यझोया छपु कविता याना

प्रयोग जुया च्वंगु दु । छन्द मात्रिक खः सां गुगं इवले १४ गू मात्रा सा, गुगुं इवले १५ अथवा १६ गू मात्रा नं लाना च्वंगु दु । सकबनं छगू हे व्यवस्थित नियम थुकी मदु । थ्व कवि थःत सुविस्ताया लागा कागु अधिकार खः । थुकिया नापनापं गुबलें गुबलें निकः प्यक आकाझाकां नाप लाना झी ह्लाय्पनं ह्लसियाच्वने धुंकूगु छन्दयात नं लोगु विषये गति लाक प्रयोग याना यंकेगु ज्यायात झीसं तोफिके मज्यू । थ्व 'ह्लापा लात्या' जुइगु विषय खः । धात्थें धाय् माल धासा झीगु नेपाल भाषाया लागी वार्णिक व मात्रिक छन्द उलि मलो, गुलि गीति छन्द लो । थ्व हे कारणं नं थ्व छन्दपाखे झीगु ध्यान विशेषरूपं व्छे माला च्वन ।

ख ला वार्णिक व मात्रिक छन्दयात नं झीसं सुंक तोते मफु । कारण—थुकेया नं यक्व परंपरा झीगु नेपाल भाषाया काव्ये प्रशस्त दया वया च्वने धुंकल । अय्सां उके विचार याय् बहगु खँ छगू निगू मेगु दनि ।

नेपाल भाषाया द ला थःगु हे लिपि दु । अय्सां उच्चारणे थ्व नागरी वर्णमालाया लिपिलिसे भेद छुं मरु, न आखः गो हे अप्पो अथवा ह्ल दु । नागरी आखले "श ष स" दु, अथे हे नेवा (नेपाल) आखले नं ('श ष स') दु । थौंकन्हे झीसं 'स' व 'श' या उच्चारणे छु भेद दु मचाय् धुंकल । अय्सां संस्कृत भाषाय् 'श्व' व 'स्व' शब्दया अर्थे यक्व हे अन्तर दुगु व थथे हे मेमेगु नं दय् फुगुलिं परंपरा अनुसार 'श ष स' मध्ये गन गुगु च्वेमागु खः, अन उगु हे वर्ण च्वेगु याना वयाच्वना । नेपाल भाषाया शब्दे ला 'श ष' वर्णया जरूरत हे मदु । न्ह्याथासं 'स' आखलं गाना च्वन । थथे हे नागरी आखले "आ" व "ए" पूर्ण रूपं गुरु स्वर खः । झीसं थ्वयात व हे अनुसारं कया च्वनागु नं दु । तर झीगु भाषाय् व हे 'आ' व 'ए' स्वरया मृदु उच्चारण नं दु, गुगु एक

मात्रा सिवाय मरु। थ्व खँय् झी पुरुखापिनि नं ध्यान वं अथवा मवों, व ला अलग हे अन्वेषणया बिषय तिनि। तर उबले भाषाया रूप नं थुलि मह्यूनि। पद्ये नं गुलि प्रयत्न पूर्वक शुद्ध शब्द झासं थौंकन्हे प्रयोग याना च्वना, उलि नेपाल सम्बत ६१९ स च्वोगु "सदा शारदा···" स्तोत्रेतक नं जूगु खने मरु। तर उबले हिन्दी पद्यया नं थ्व हे गति तिनि। नेपाली पद्यया ला खँ हे ल्हाय् म्वा। उकें उबले थ्व समस्या हे न्ह्योने मबल जुइफु। तर आ मेगु निगू भाषाया नं पद्य साहित्यया अवस्था व रूप यक्वों पाय् धुंकल। उकें झीसं नं यदि थेकाबाजि याना हे थःगु साहित्ययात न्ह्योने यंकेगु खःसा निगु न्हूगु स्वरया प्रतीक आखःया सृष्टि झीसं मयासे गाइ मखु।

थ्व खँ जि थौं ल्हापां पिकया च्वनागु मखु। व आखःत "आ्–ए्" थथे जुइफु धयागु कल्पना स्वर्गीय गणेशबहादुर श्रेष्ठ यानादीगु खः। वेकःयात "गणेश दाइ" या नामं यले प्रायः सकसिनं म्हस्यू। थ्व आखःयात "न्हूगु स्वर" संज्ञा श्रीशनाथ जुजुं बिया बिज्यात। तर प्रकाशित रूपं थम्हं छु च्वया बिमज्या। थुकथं हे ला मखु, अयुसां च्वेबले गुरु थें च्वसां ब्वने वले अभ्यास अनुसार लघु या मयनेमा धयागु विचारं जि "नारद मोहया" भूमिकाय् नं थ्व खँ पिकया। थ्वयां लिपा "निबन्ध छुपुचः" या "थ्व भाषा" निबन्धे चिह्न तयगु खःसा लघु उच्चारण जुइगु "गा, पा···" आदि आखले चिह्न तय्मा धयागु खँ पिकया। अज थ्व स्वया नं लिपा पद्ये 'आ' स्वर संयुक्त फुक्क आखः गुरु जुया च्वंगु दु। उकें गद्ये जक आ स्वर दुगु वर्णयात विसर्ग मन्त कि लघु खनेगु उचित मखु धयागु खँ "नेपाल" पत्रिकाया १५ अंकया 'पिवाजुया शब्दविचार' लेखय् पिहाँ वया च्वंगु दु। हानं थौंकन्हे हे धाय् माल यँद्या पुह्लिसं पिहाँ वोगु "मलख" कविता संग्रहया भूमिकाय् नं च्वमि रे. र. न. स्यस्यःजुं' थुगु विषये '······ छुं छ्वां" सूचना बिया

दिल अर्थात् "आ , ए ओ" स्वर संयुक्त वर्णं नं गनं गनं लघु उच्चारण जूगु दु धयागु खँया उल्लेख यानादिल। थ्व निबन्ध थुलि याकनं च्वकूगुया छगू कारण व भूमिका नं खः।

नेपाल भाषाया शब्दे गुरु उच्चारण जुइगु 'आ' स्वरान्त वर्णया लिउने विसर्ग तयगु नियम शास्त्रीजुं "नेपाल भाषा व्याकरणे" च्वयादिल। चित्तधर दाइ पिसं थ्व हे नियमयात व्यवहारे छ्यलादिल। जि थ्व खँया विरोध "नारदमोह" पिकासेंनिसें याना वयाच्वना। तर निह्मसिया मत भेद सैद्धान्तिक दृष्टि जक खः धयागु खँ "निबन्ध छपुचः" या प्रकाशक वेकः जुयादीगु व जिगु स्वीकृति पूर्वक "छुं खँ" भूमिका थम्हं च्वयादीगुलिं सी दु। यग्गु थजु जिगु सः आपासिनं मता। गुलिसिनं ला मता छू नं यात। गुलि व्यवस्थितरूपं चित्तधर दाइ नं विसर्गया प्रयोग याना दिया च्वंगु दु, थ्व खँयात यथार्थ रूपं मथूसां मिखा तिसिना फक्क अनुकरण याना जूपिं नं ग्वा ग्वा दु। शायद कम्पोजिटरतयत नं थ्व हे रोगं थिया ला मस्यु, जिगु लेखयतक नं निथाय् प्यथाय् जिगु राय विरुद्ध रुप विसर्गया प्रयोग जुया वया च्वंगु दु। +बरु चित्तधर दाइ नं हे थुगु विषये ह्लापा ह्लापा स्वया गाक्क हे समय व मसि नं किफायत याना हया दिया च्वंगु दु। ला सा निह्मसिया थ्व हे मत भेदं याना नं जुइ फु, प्रेमबहादुरजुं विसर्ग हे मतयगु मत नं पिकयादिल। व हे मतानुसारयागु लिपिया वस्तं पुना "नसला, अम्बपाली" थें जागु ग्यसु लागु सफूत च्वसापासाया लुखा पिहाँवल।

भचा बुलुं सां याकनं सां खँ थुइव गा हे गा धाय्गु जक जूसा 'नसला' 'निबन्ध छपूचः' व 'झीगु साहित्य' नं पाठकवर्ग ब्वना थुइका च्वंगु हे

+ (१) 'साहित्य व जीवने'—'पाःमां'। (२) 'बाखंया तँ' लेखय् 'माःथाय्', 'काःछि'; माःगु'।

दु । सकलें थ:थ:गु तालं म्ये हाला जूसां जि हे जिल । मखु, युक्तियुक्तता व विवेक नं मा, नत्र थुकें याना परीक्षा विया नम्बर कायमापि विद्यार्थीतयत तं ग: जुइ माले फु, पासयां फेल जुइ फु,—पहिलाया थासय् दोस्रा जूवने फु; मतभेदयात तिति पापा याना लह्निना त:पित लोकं 'दुराग्रही —धृष्ट' उपाधि बी फु; उकें थथे ला जुइके बी मजिल धयागु ख: सा थुगु विषये बांलाक चिन्तन याय्गु समय जुल जक छु, दच्छि लि नं बात ।

पद्ये 'सिद्धि रामायन' निसें 'जयप्रकाश' काव्ये तक नं 'पासा, लासा खापा' आदि द्विमात्रिक शब्द प्यंगू प्यंगू मात्राया त्याखं प्रयोग जुया वयाच्वंगु दु । थ्व वर्णमालाया नियम अनुसार थथे जुइगु उचित नं ख: । उकें थ्वनेबले अर्थ थुइके छत्ति हे थाकु मजुइकेगु ख: सा च्वे धया थें छगू जक मात्रागु न्हूगु स्वर "आ्—ए्" या सृष्टि नेपाल भाषाया पद्य साहित्यया समुचित विकासया लागी याय् हे मा । गद्ये नं छगू जक वाक्य अथवा शीर्षक च्वयां गा थाय् अर्थ बोध याकनं जुइकेया लागी आवश्यक थाय् स्वया थ्व स्वरया प्रयोग याय् फु । गथे:—

'म चा या ला' थ्व प्यंग: आख: थथे हे ब्बोलं च्वना नं थुकें स्वंगू अर्थ पिहाँ वे फु । 'मचाया ला' 'मचाया ला ?', 'मचाया ला' न्ह्योनेयागु 'ला्' लघु व लिउनेयागु 'ला' गुरु वर्ण ख: । दथुयागु 'ला ?' या नं लघु उच्चारण जुइ । तर प्रश्न चिन्हं याना उकेया अर्थ याउँक थू । लघु जूगुया चिह्न मत:सां ज्यू । अर्थ भ्रम जुइ थाय् चिह्न तया नं बी फु । 'चा' व 'या' नं लघु ख:सां उके चिह्न तय्गु जरूरत मदु । थुजागु उदाहरण मेमेगु भाषाय् नं यक्क दु ।

पद्ये खास याना मात्रिक छन्दं च्वेबले लघु स्वर 'आ्' व 'ए्' थुमिस साप हे मछिक: वे य: । खँ व मात्रा छन्दया थासय् पाय्छि

यायूत मनमनं कविता गुन गुन याना च्वनेबले सदां खँ ह्लाना च्वनागु बानि अनुसार 'वनेगु, च्वनेगु' आदि शब्दया स्वंगू मात्रा जक उच्चारण जुइ। भ्वँतय् च्वोसा ब्वनीपिंत प्यंगू मात्रा जुइ धुंकी। थ्व हे कारणं थुगु विषये विशेष अनुभवी चित्तधर दाइ आदि कविवर्गं गद्ये 'दुने, पिने, च्वने, न्ह्योने,' थथे च्वोसां पद्ये जुल कि दुन्य, पिन्य, वन्य च्वन्य न्ह्योन्य थुकथं खँ ह्लायूबले थें हे निगू मात्रा याना प्रयोग याना च्वनादिल। "मलख" या लेखकं नं थ्व हे मछिगु खँयात अनुभव याना दीगुलि सफूया भूमिकाय् थ्व खँया चर्चा यानादिल। तर व हे छगः आखःयात व हे छगू सफुली, अज व हे छगू पृष्ठे गुबलें लघु, गुबलें गुरु याना ब्वने मायूकेगु स्वया 'वने' अथवा 'वन्य' थथे जक च्वया पाठकवर्गयात सुविस्ता बीगु आपालं उचित खनेदु। थ्व निगू मध्ये नं पद्ये 'वन्य', गद्ये 'वने' थथे मात्रा पाका च्वेगु स्वया निथासं 'वने' च्वेगु युक्तिसंगत जू। थथे च्वेगुलिं लघु स्वर 'आ' यागु समस्या नं हल जुइ।

मनयागु खँयात छन्दे चिना च्वेबले लेखक गुलि मछिगु बन्धने च्वनेमालीगु खः, थ्व कवि मात्रया मनं चागु खँ खः। संस्कृत भाषाय् थ्व हे कारणं बरु "मासम्" यात 'मसम' या, छन्द भंग यायूमते धयागु खँ पिहाँवल। हिन्दी रामचरितमानसे गुरुगु आखःयात लघु याना ब्वोंसा जक छन्दे वनीगु उदाहरण पुचः पुचः दु। श्रीधर पाठक तक नं सद्यगु आखःया तुति खँ ह्लायूवले यागु उच्चारण अनुसार त्वा ह्लाना प्रयोग यात। गुगु रोगं धायूला अथवा स्वाभाविकतां नेपालीया भानुभक्त आदि कविबर्गयात बांलाक हे ग्रस्त यात। हिन्दी 'हरिऔध' व गुप्तजी थें इमि समकालीन लेखनाथजीया प्रतिभां हे तिनि थ्व प्रवृत्तियात चीका व्छत। थ्व हे खँयात कया अर्था गद्ये ब्वनेबले 'मानव' (निगः गुरु), 'मास' (द्वि मात्रा जक) यासां पद्ये जक मेकथं स्वरान्त उच्चारण

याय्मागु कर छाय् धयागु विषये हजारीप्रसाद द्विवेदीजुं "कबि के रियायति अधिकार" ,शीर्षक छगू विद्वतापूर्ण लेख "जायसवाल युवक" पत्रिकाय् च्वयादीगु दु। छगू सजोव भाषाया व्यवहारे गुगु शब्द गुकथं उच्चारण जुया वया च्वंगु दु, पद्य ब्वनेबले नं व हे अनुसारं पाठकयात ब्वँकेबीगु अधिकार कवियात दय् हे मा धयागु वेकःया धापू खः। उकें वेकलं अयोध्या प्रसादसिंह 'हरिऔध' व मैथिलि शरण गुप्तजुपिनिगु कवि प्रतिभाया सम्मान यासां तबि हिन्दी कविताय् नं संस्कृत कविता यागु तालं हे 'दिवस' यात नगण अर्थात् स्वंगः लघु याना हे जक च्वेमा ब्वनेमा धयागु आशययात अकाट्य रूपं समर्थन याना मदी। कविता च्वेबले 'दिवस' थथे जक च्वेगु अधिकार नं कवियात दय्मा धयागु खँ पिकयादिल।

संस्कृत भाषाया शब्दयात नं खँ ल्हाय्बले गथे उच्चारण जुइगु खः छन्दे दुने नं उलि हे मात्राया ल्याखं जक नं प्रयोग याय्गु अथवा मयाय्गु खँयात छखे हे नी तया बी। कारण—थुके विवेकं ज्या काय् मफत कि मेगु आपालं समस्या पिहाँ वे फु। तर गनतक भी नेपाल भाषायागु व वं आत्मसात् याना तय् धुंकूगु मेमेगु भाषायागु शब्दत दु, इपिं मध्ये 'आ', 'ए' स्वर संयुक्त जूसां लघु जक उच्चारण जुइगु आखःयात लघु याना नं पद्ये प्रयोग याय्गु वैध (ज्यू=उचित) ला जुइ हे मा। अज नापनापं लघु उच्चारण जुइगु आखःयात नं गुरु याना प्रयोग याय्गु ज्यायात प्रोत्साहन नं उस्त मबीमा। लघु उच्चारण जुइ मागु आखःयात गुरु याना प्रयोग जुया च्वंगुलि व ब्वनेबले भीगु ल्हाय्पनं गुलि सुख मता, थ्व खँ क्व बियातयागु उदाहरण स्पष्ट जुइः—

"पवन पासा वय्व तिनि दुन्य खनिगु फर फर संगुलिं।"

"उख्यर खाताया कुने निख्य स्वर्णया निह्म सुन्दरी"

—सुगत सौरभ, पृ० २७

"ह्मित्यत पासा स्वप्न अबले पीरया खापा मचा"
"छं ह्वला तैत:गु ह्लापा जिगु मनोरम शैशवे"
—मां. मुना स्वां पृ० ४.

थ्व च्यञ्वले निह्म कवि रेखांकित गुंगू शब्दयात छन्दया लागी वलिदान बियादी माल। 'पासा, खापा' आदि निगू निगू मात्रागु न्यागू शब्द प्यंगू प्यंगू मात्रायारूपे प्रयोग जुयाच्वन। दने, उखे, निखे, ह्मिते शब्दयात मात्राया कारणं याना 'दुन्य, उख्य' आदि रूप बिया प्रयोग याय् माल। संस्कृत भाषाया ल्यू ल्यू झोसं मचांनिसें "ख् + आ = खा"; "प् + आ = पा"; "न् + ए = ने" थथे माने याना गो आख: ब्वना वया च्वना। झी अप्वो सम्पर्क दुगु हिन्दी, नेपाली भाषाया लागी नं थ्व स्वाभाविक नियम जुयाच्वन। उकें 'आ', 'ए' स्वरया मृदु उच्चारण नं दय् फु गुगुया एक मात्रा सिवाय उच्चारण मजू। थ्व गुगु आर्यन भाषाया कचा मखुगु झीगु भाषाया लागी अत्यन्त आवश्यक नं जुया च्वन धयागु खँ ह्लापा पिथ्रँ मवल। फलस्वरूप "नेपाल भाषा व्याकरण" या लेखक स्वर्गीय शुक्रराज शास्त्रीजु थ:गु व्याकरणया भूमिकाया "ज" पृष्ठे थथे च्वयादिल:—

"नेपाल भाषाय् प्राय: ह्रस्व अक्षर दीर्घ उच्चारण जुया च्वन, यथा—'याना त:गु, च्वया त:गु' यदि 'त' वर्णे 'आ' संयोग याना बिल धा:सा बांमला; उकिया नीतिं थुजागु दीर्घ उच्चारण याय् मागु शब्दे तथा 'धा:—मा': आदि दीर्घ अक्षरे नं अधिक दीर्घ उच्चारण याय्त बिसर्गान्त याना बिया, बिसर्ग युक्त जइबले दीर्घ उच्चारण जुइ। छाय् धामा वर्तमान कालया क्रिया 'धा:—या:' तथा आज्ञा क्रिया 'धा—या' शब्दे आपालं भेद जुया च्वन।"

थ्व हे आधारे झी कवि चित्तधरजु व वेक:या ल्यू ल्यू मेमेपिसं नं गद्ये विना विसर्ग नेपाल भाषाया शब्दे निगू मात्रा दुगु "आ" स्वर ह्देद

मदुगु खना "धाःसा, माःगु, आः" थुकथं च्वेगु याना ह्यादिल । तर पद्ये घासा विसर्ग विना नं दीर्घ जुया हे च्वन । कारण—नागरी वर्णमालाया परंपरा, झीगु मचांनिसेंयागु संस्कार व शास्त्रीजुयागु "दीर्घ अक्षरे नं अधिक दीर्घ" वाक्यांशं समर्थन याना च्वंगु खँया विपरीत कल्पना, व नं थ्व भाषा विरोधी शासनकाले स्वयाके वइ । व हे वःसा नं प्रचार याय्‌गु गुकथं ?

शास्त्रीजुं १०४८ नेपाल सम्बतय्‌ हे सर्वांग पूर्ण व्याकरण दय्‌का दिल । थ्व भीगु सौभाग्यया विषय खः । तर वेकः मचांनिसें भारते च्वना दीगुलिं अनुस्वार व अनुनासिकया प्रयोग तथा नेपाल भाषाय्‌ ट वर्गयात नं दुथ्याकेगु आदि विषये व व्याकरणे छुं छुं भूल जूवन । थथे हे दीर्घ आखले नं विसर्ग तया अधिक दीर्घ याय्‌गु विषये नं जुल । अय्‌सां "दोषास्त्याज्या गुरोरपि" धयागु नीति ज्वना झीसं मज्यूगुयात तोता, ज्यू तागु नियमयात जक ग्रहण याना वया च्वना । विकाशशील संसारे थथे जुजुं वया च्वनेगु स्वाभाविक नं खः । उकें आखुनु भीसं थो दँ थो दँ मछि याना वे धुंगु भूलयात भिका यने माल । अर्थात 'आ–ए' स्वरया लघु उच्चारण जुइगु निगः न्हूगु आखःया सृष्टि झीसं याय्‌ माल । व "आ्–ए्" थथे नं जुइफु, सकसिगुं सल्लाहं मेकथं नं । थुलि जुल घासा पद्ये गन गन नेपाल भाषाया शब्दे लघु 'आ', 'ए' स्वरयात लघु हे याना प्रयोग याय्‌ माली, अन अन

"मन–मयूरया चारु पपू छि कैंचि गबले चा्इ मखु छि ।"

—नारीयात

थथे च्वयां गाइ । मात्रा अप्पो जुया गति यति स्यंक "चाइ" च्वे माली मखु, न

"चराक्क न्यतले दाय्‌वं 'आय्या' धाय्‌गु झीगु हक दैतिनि छि"

—नारायात

"चराक्क—न्यतले" थें शब्दया रूप स्यंका प्रयोग याय् माली। वास्तवे झीगु भाषाया शुद्ध शब्दया रूप 'चाराक्क' व 'नेताल' खः । नेतालयात 'न्यतले' नं यायफु । तर "चाराक्क" या "चराक्क" जुइगु लक्षण आतक खने मदुनि । झी अनुमान यायफु 'नारीयात' कविताया लेखिकां 'चाराक्क' च्वत जुइ, तर सम्पादकया ह्लाती च्वंगु छन्दया थासां "चराक्क" याना बिल । कवियित्रीं भाषाया स्वाभाविकता बः काल, सम्पादकं नागरी वर्णमालाया परंपरा। निखलःयात नं दोष बी मछि। तर त्रुटि दु अवश्य। उकें मेमेगु आर्यन शाखागु भाषाया उच्चारण स्वला मात्राया लागी शब्दया रूप स्यंका पद्ये प्रयोग याय्गु स्वया थःगु भाषाया प्रकृति अनुसार न्हूगु निगू स्वरयात वैध रूप बिया, व हे अनुसारं शुद्ध शब्दया प्रयोग याना वनेगु आपालं भिं खनेदु ।

थथे जुल धासा गद्ये नं गन गुगु गुगु वर्णे विसर्ग तय् धुंकातिनि गुरु 'का—खा' जुइ धयागु छगू भ्रमपूर्ण धारणां भकसित धयाथें तोपुइ धुंकूगु खः, व तनावनी । वास्तवे "का", "खा" आदि गुरु वर्ण हे खः धयागु खँ नं बुलुं बुलुं हानं चाया वइ । गुरु वर्णया लघु उच्चारण जूसां अर्थं पाइ मखुगु प्रशस्त उदाहरण मेमेगु भाषाय् नं दु । तर नेपाल भाषाया व हे छगः आ स्वरान्त वर्णया लघु व गुरु उच्चारणं याना अर्थ पाइगु थाय् नं यक्क दु । उकें अर्थ भ्रम जुइगु सभव दु थाय् (१) शीर्षकय्; (२) प्रसंगं बल मब्यू थाय् व (३) बाखं, प्याखं आदिया सम्बादे लघु उच्चारण जुइगु 'का—खा' आदियात 'का़—खा़' थथे च्वेगु याय्मा । गन अर्थ भ्रम जुइ थें मच्वों, अन चिह्न मतय् नं फु । कारण—खँया प्रसंग थःथम्हं हे छगू बल्लागु चिह्न खः । प्रसंग मथुल धासा शब्दया अर्थ जक थुयां नं छु मतलब पिहाँ वइ मखु । नेपाल भाषाय् लघु अथवा गुरु उच्चारण जुइगु नं व हे छगू शब्दया तःगू मछि अर्थ जुइ फुगु उदाहरणत यक्क दु । थुजा थाय् प्रसंग बः कायगु सिवाय न्हूगु चिह्न

सृष्टि याना च्वनां सह मजू । उकें लघु उच्चारण जूइगु 'का, खा, गा' आदि पत्तिकं हलन्तया चिह्न तय् हे मा धयागु मदु ।

आ छगू शंका दनि "आकारान्त पदया लिउने विसर्ग ति अथवा मेगु छुं चिह्न तया अन आखः तना च्वन धयागु सीकि, थ्व ज्ञीगु सल्हा, तर भेद दय्मा अवश्य ।"

खः, अर्थ भ्रम जुइ थें च्वों थाय् भेद दय्मा अवश्य, थुके मतभेद दइमखु । तर आखः लोप जुया च्वन धयागु सीकेया लागी विसर्ग तय्गु जरुरत खने मदू । विसर्ग मतल कि ह्लासाया सप्तमी ह्लासाय् जूथें कपाया सप्तमी कपाय् याइगु संभव दु धयागु शंकाया समाधान ब्याकरणया सफुलि याइ । नेपाल भाषां च्वेगु, ब्वनेगु अथवा खँ ह्लाय्गु अभ्यास हे मरुपिसं खँ ह्लाइबले अथवा च्वइबले ज्वीगु अशुद्ध ला अभ्यासं जक हे तनी । ब्याकरणया सफुलि भचा भचा मद्दत जक याइ । अभ्यास दया नं जूवनिगु अशुद्ध छलफलं तंकी । अशुद्ध मजुइकेगु कुतः याय्गुलि तंका व्छइ । विसर्ग तया हे तय्गु घडी नं उकें थन थ्व हे आखः लोप जुयाच्वन धका कनी मखु । कुतः व अभ्यास ला उबले नं जरुरत दया हे च्वनी । ह्लानं समयया प्रभाव अनुसार भाषाया रूप भचा भचा ह्लिला वं वनाच्वनेगु व वहे अनुसारं व्याकरणया नियमे नं छुं भचा परिवर्तन जुजुं वनेगु नं स्वाभाविक हे खः । उकें आखः लोप जूगुया चिह्न छुं च्वने हे मा धयागु मदु ।

फुक्क खँया सारांश थथे जुइ:—

(१) वार्णिक व मात्रिक छन्दयात नं सर्वथा तोते फ़इ मखु । तर नेपाल भाषाया प्रकृति अनुसार लोगु छन्द ल्येगुसा व गीति–छन्द हे खः । उकें थुजागु छन्दया प्रयोग अधिकाधिक यायां वनेमा ।

(२) निगू न्हूगु स्वर लघु "आ्—ए्" या सृष्टि याय्मा । थुकें

याना म्हीगु भाषाया प्रकृति बिरुद्ध कल्पना याय्‌गु प्रवृत्ति म्हीके ह्म जुजुं वनी। शब्दया रूप मस्यंकुसे हे छन्दोबद्ध रूप बीगुली सुविस्ता जुइ।

(३) गुरु उच्चारण जुइगु अकारान्त आखले जक विसर्ग तयां गाइ। गुरु उच्चारण जुइगु नेपाल भाषा शब्दया आकारान्त वर्णे नं बिसर्ग तय्‌मा अथवा म्वा धयागु मतभेद मदयावनी। विसर्ग तैपिमध्ये नं गुगु अव्यवस्था खने दया च्वंगु खः, व तनावनी। मेमेगु भाषा भाषीं नं नेपाल भाषाया प्रकृति याकनं ह्मसीके फइ।

उपनाम

जि उपनाम ख,—अप्पोह्म नां—नांया लिथु। न्ह्यथु खना लुमदंह्म मिजनं लिथु हइ। उकें न्ह्यथु स्वया लिथु अप्पो यया नं च्वनी,–आपालं याना बां नं लानाच्वनी। तर, गुबलें गुबलें मेमेगु कारणं नं जि तःह्यमछिसिया लिथु जूवने खं। पण्डित जवाहरलाल नेहरुपां 'पं. नेहरु', महावीर प्रसाद द्विवेदीयां 'द्विवेदीजी' आदि रूपं जि लिथु जूवनेखनीगुया मुख्य कारण लोक रुचि खः, व्यावहारिक सुविस्ता खः। न्ह्यथुं माजु–बाजु लय्तायेके मसल कि काय्यात मेह्म लिथु हयाबीगु चलन मानव समाजे दु। अथे हे न्ह्यथु तासितासि जुल कि वया भातयात लोकं जि लिथुलिसे ह्वंका बीधुंकी। गुलि याउँ जिमि भात जूह्मसिया–न लाखाया धन्दा, न बाजंया सुर्ता !

जिमिगु संसार लखंलख दँ म्वाइह्म ब्रह्माजुयागु संसार मखु, जिपि मानवया सृष्टि खः, तर कलांमरि जक नं मखु। शेक्सपीयरं भूलैभूल यागु थःगु छपु बाखने ख्वा उत्थें उत्थें च्वंपि निजो दाजुकिजाया कल्पना या थें जिमिगु संसारे नं ह्मामो गोछि हे मपापि तःह्यमछि न्ह्यथु लिथुपि दयाच्वं। जिमि इहिपा नं बुया भिन्हु दुखुनु ह्मनाप जुइ। मचांनिसें इहिपा या जुइपिं निह्मं छथासं हे लात, निह्मसियां व व हे ज्या जुल कि निह्म मध्ये छह्म भचमैजुं जि लिथुलिसें ह्वनेम्वाली हे मखु। ह्मापाह्मापा-यागु खँ। न्हू ल्याय्ह्म तिनिबले थः च्वंच्वँनागु सिमाकचाया पोका थःथम्हं पाला च्वन धाह्म मूर्खया कलापिं जिमि स्वह्म न्ह्यथुपिं दैच्वन। स्वह्मसियां भातपिं कवित लानाच्वन। गुलि मछिगु ! इमित नं फसात ! इपिनाप वने च्वने यायेमापिन्त नं फसात ! थुपिं मध्ये छह्मसिनं छन्हु

थ:गु छगू काव्ये इन्दुमति नांम छह्म राजकुमारीया तुलना न्ह्यानावना-च्वंगु मतसिले यात। ह:, उखुनुंनिसें जि वया कलाया लिथु जक जूसां तिसाथें न्ह्योने च्वोंवनेदत—व कवियात सकसिनं दीपशिखा कालिदास धायेगु यात।

गुलिगुलि धूर्तत धाये ला बा नामर्दत धाये थुजापिं नं दु, गुह्मसिनं जित लोकया न्ह्योने थ: नाले धासा मछा, अय्‌मां सुलासुला सम्बन्ध त:वयाच्वनी। जिपिं धासा अबला हे मखा, वस: छ्जु फ:फ: धायेक पूना, सुनानं माया याना वयोंवल कि नुग: नायावयेधुंकी। अले वैत आत्म समर्पण मयासे च्वने फइ हे मखुत। थुलि याना नं फल भिनी हे धयागु निश्चय मदुनि। थम्हं मनं खनाथें च्वोंह्म, लोकं ह्लाह्म काय्‌मचा दत ला धासा वयागु हे द्वारा कुल बांलाकेगु आसं 'थव जिमिह्म ख:' धाधां थ: नाला कावइ, छुं जुया मैंबाबु बुल धासा थ:गु जक बेइज्जत। थुकथं जुया जिमि गुलिखे मस्त—थ:गु नुग:या ला, हि—हाना मदया खिचाया मस्तथें सिनावनी, लोकया स्मृति तनावनी। दाजुकिजाया न्ह्योने, सिह्लम्हू ज्वलाह्लाय्‌कं पुज्याका जक इहिपा यानागु जूसा न्ह्यथुया न्ह्योने थ: व थ: मचाखाचाया थथे दुर्दशा जुइके माली ला ?

गुबलें गुबलें लोकयान वथ्व मदयेक म्हुतु ह्लाय्‌त्यल कि जक जिलिसे ह्लना, जिमि मस्त न्ह्यचिका, ल्वाका, थ: सुलासुला जुया, मम्यूछू यानाजुइपिं नं दु। छिकिपिन्त कनेमागु मखु 'जागरण' या "छिद्रान्वेषक" 'राष्ट्रहित' या "श्री मुक्त" व 'पासा' या "गसूचा" जुया गुलि छुच्चागु ज्या जक जि याय्‌मालाच्वंगु दु। भिगु, बांलागु धाक्को न्ह्यथुयात व मभिगु, मछिगु धाक्को लिथुया कपाले दिक:वैपिं मिजंत लुमनावइबले ला जि सह हे याय्‌जीमखु, पर्सिम्वलं कि पर्सिम्वलं दाया छैं पितनाहये मन दयावइ। तर, छु याय् थ:हे अबला !

गुलिगुलि मिजंत--आपा याना कविता जक च्वैपि मिजंत—धासा धात्थें हे तप्यंपि नं दु । बुया झिन्हु दुखुनुंनिसें मांबौनं बिहा यानाब्यूह्म छह्म व थ:गु कुल परम्परायात स्वया लोक्कं बिहा यानाब्यूह्म श्रेष्ठ, शाक्य, जोशी आदि मेह्म छह्मसिनं नं लुमदना थ: भचा समर्थ जुइधुंका ह्मनं मेह्म न्हूह्म छह्म नं न्ह्यथुया लिउ लिउ तयाजुईपि नं दु । गथे सूर्यकान्त त्रिपाठी 'निराला' । सुविधाया लागी सूर्यकान्त त्रिपाठीं जक धायूला बा वास्तविक रूपं सूर्यकान्तया भातं धाय् अर्थात् भारतया छह्म कवि 'निराला' लिथुलिसे छाय् सम्बन्ध तयागु ख: धयागु खँया स्पष्टीकरण थ:गु 'अनामिका' सफूया भूमिकाय् बियात:गु दु । गुलिगुलि 'श्रेष्ठ' आदि कुल परंपरागत लिथुयात लोकया न्ह्योने मब्वसे वया थासे रामधारीसिंह 'दिनकर', रामनाथ 'सुमन' थुकथं मेह्म न्हूह्म लिथु तयूहइपि नं दु । थथे तयूगुया नं प्यंगू कारण दु:--छगू, भावुकतावश अथवा मनया छगू तरङ्ग गथे बल अथे तईपि; निगू, कुल परंपरां धानावयाच्वंह्म लिथुयात थ: नाले उस्त मन मदया; स्वंगू, थ: दाजुपिसं, ककापिसं थ: नांया लिथु ह:गु खनाजक थ:पिसं नं थ: निर्दोष नांयात लिथुनाप ह्वने मायूकेगु फेशन या जुईपि; प्यंगू, थ:गु व्यक्तिगत धारणा अथवा परिस्थितिया संकेत बीगु अभिप्राय नं मने तया न्हूह्म लिथु लिकाजुईपि नं दु । थुकथं लिथु हैंपि स्वब्व मध्ये निब्व गधा पच्चीस मपूर्निपि हे आपा खनेदु । नीन्यादँ पुला बिचार क्वातु जुइधुंकूपिसं अथवा निबन्ध जक च्वयाज्वीपिसं परंपरांनिसें वयाच्वंह्म लिथु छह्मसित तोता न्हून्हूपि जिमित उस्त वास्ता मया ।

जिगु थ्व खँ ख:, मखु विचार यानादी मन दुसा छिगु नेपालभाषाया लेखक मण्डले छक: नं उखेंथुखें मिखा ब्वया स्वैदिसँ, थ:थह्मं भमचा ह्माजुईपि लेखकत स्वस्थानीया महाद्यो थें भोलानाथपि जक आपा ख:ला, मखुला याउँक हे सीदइ ।

ज्याबः

नेपाले दुनेयागु जक खँ काल धासा ज्याबः सिकःमि, दकःमि, नकःमि, थँकःमि, लुँकःमि, ल्वहँकःमि, पूँ, कुलु, नौ आदि छगू पृथक्-वर्ग विशेषया दुने जक सीमित जुयाच्वंगु वस्तु थें च्वों। तर भचा विचार यात कि छि, जितक नं थ्व शब्दया अर्थ पिने ला धाय् मछि। गुबलें गुबलें ला देश दे हे थ्व शब्दार्थया दुने लानाच्वंगु खने दयावो। उकें ज्याबः शब्द झीगु न्ह्योने मुगःचा, हँचा, रेञ्जु, पेंचिश आदिया तस्वीर जक तय् हःसां तबि थ्वया भावात्मक सम्बन्ध न झी कःमि बन्धुलिसे जक दु धायगु उचित मजू। गुलि पदार्थ ज्या वः व फुक्क ज्याबः खः। थ्वद्वारा ज्या वइगुलि हे गुलि गुलि थ्वयात ज्यावः धाइपिं नं दु।

ज्याबःया निगू किसिमं निगू निगू बिभाग याय्फु। छगू प्राकृतिक व कृत्रिम, मेगु पार्थिव व भावात्मक।

ज्याबः छगू यौगिक शब्द खः। ज्यायात बः बीगु थ्वया यौगिक अर्थ खः। बःबीगुया अर्थ खः, सहाय बीगु, सुबिस्ता बीगु, अर्थात् थ्व ज्याया लागी मज्जिमगागु वस्तु मखु। मि छकू काय् माल धासा दकसिबे छिगु ज्याबः चिम्ता खः। तर चिम्ता बाहेक निपु कथिचा, नाला, चमचा आदि द्वारा न मकले च्वंगु मि कत्ताका अथवा तुया काय्फु। शब्दया अवयवं थुकथं अर्थ पिहाँवोसां तबि ज्याबः धाल कि प्रायः छपा ह्लात वा छह्म मनुख याउँक ज्याय् ख्यले फुगु वस्तुयात जक काय्गु रूढ अर्थ व्यवहारे चले जुयाच्वंगु दु, मानों ज्याबः 'ज्यासः' छगूया जक हे पुकू

ख: । रूढ़ दृष्टि जक स्वल धासा ला नसा ह्मःती तयाबीगु ह्ला, नसा न्ह्यइगु वा, प्वाथे दुने च्वंगु पाकस्थली आदि लायागु विविध प्राकृतिक यन्त्र; धुँ, भालुया लुसि, बा; किसिया सों; खराचिया तस्वागु ह्लायपं ऊँठया, गैंडाया क्वाच्चुसे च्वंगु में आदि प्रकृति प्राणी स्वया स्वया ल्वेक बिया त:गु फुक्क प्राकृतिक ज्याब: नं ज्याब: सखया वनी । तर थथे रूढ अर्थे जक चले जुइगुया नं कारण दु । गथे शिक्षित समाजे प्रचलितगु शब्दया अर्थ–परिधि झन झन त:चाक: जुयावनिगु ख:, ठीक थुकिया अ:ख: अशिक्षित समाजे जक व्यवहार जुया च्वंगु शब्दया अर्थ नं संकुचित व रूढ जुजुं वनी। धर्म, साहित्य, नागरिक आदि शब्दया अर्थ गुलि त:चाक: जुजुं वयाच्वन, उलि हे दाजु, अबु, अजि आदि शब्दया अर्थ चीचाक: जुजुं वनाच्वन। 'बुँ' शब्द संस्कृत भाषाया 'क्षेत्र' संज्ञाया पर्यायवाची ख: । तर निगू भाषा व्यवहार याइपिनि मानसिक विकासया अवस्था अनुसार निगू शब्दार्थया चाक: नं उलि हे संकुचित व विस्तृत जुया च्वंगु दु । ह्लापा "नमो वागीश्वराय" या राज्य त:ह्लं जूजुइ, तर छक: झीसं सीकं हे थ्वया शुद्ध रूप जक ह्मस्यूपिं नं पतिचाय् ल्याख्याय् फु ला धया थें जुयावन । थथे हे गुबलें गुबलें छगू शब्दया राज्ययात मेगु शब्दं लाका भोग यायां यनिगु नं भाषाया इतिहासे खनेदु । थौंकन्हे 'धर्म' शब्दया राज्ययात संस्कृति लाका थ:गु यायां वयाच्वंगु; पाजु स्वया मामा; तता स्वया दिदि; बागू–बच्छि स्वया हाफ; ईं स्वया टाइम आदि शब्दया लोकप्रियता अप्पो जुजुं वयाच्वंगु खना हे च्वना । अवश्य न थ्व खंया समर्थन याईपिनि संख्या ह्म तिनि, तर लक्षण सी दु, थुमिगु संख्या वृद्धि जुजुं वयाच्वंगु दु । थुकथं अशिक्षित समाजं 'ज्याब:' शब्दयात व शिक्षित समाजं 'साधन' शब्दयात जक थ: नाला ब्यूगुलिं झी क:मि बन्धु वर्गया नाप नाप ज्याब: शब्दया नं राजसिमाना संकुचित जुजुं वयाच्वंगु ख: । तर आ तिसा, कुसा, झ्या, ह्याउँमचा, ताफू, लुखा आदिया थें थ्वया नं साढ़ेसात दशा फुतला धया थें च्वों ।

ख नं वास्तवे गथे द्रौपदीया लागी पाण्डव न्यांह्मं समान खः, अथे हें ज्याया लागी ज्याबः, यन्त्र, मशीन, साधन आदि फुक उत्थें खः। सा घाँय् तया दुरु पिकाय्गु प्राकृतिक यन्त्र खः, थाज्या का तया कापः पिकाय्गु कृत्रिम ज्याबः खः, मानव शरीर प्राणी मात्रनाप विवेकपूर्ण व्यवहार याय्गु आध्यात्मिक साधन खः; भारतयात थुकथं बृटिशया दा खाकेगु मशीन याना तय् मयया हे महात्मा गान्धीजुं स्वतन्त्रताया माँग यानादीगु खः।

ज्या व्यक्तिया योग्यतां जुइ, ज्याबलं मखु। थ्व नं छगू सिद्धान्त खः। पार्थ–सारथि महाभारत युद्ध त्याकल; महात्मा गान्धीं विना शस्त्रं बृटिश सम्राटयात बुकल। छगू हे वस्तु द्वारा विभिन्न कलाकारपाखें निर्माण जुयाच्वंगु विभिन्न स्तरया कलाकृतियागु ला ज्ञन खँ हे मन्त। तर थ्व विशिष्ट पात्र विशेषय्, अवस्था विशेषय् जक लगय् जुइगु विशेष सिद्धान्तया खँ खः। तर कवियाा काव्य आदि कला सृष्टिया कारण स्वरूप सहज प्रतिभा, विद्वता व अभ्यास नं धुँया नैसर्गिक शौर्य थें भावात्मक ज्याबः खः धाय्गुलो सुयात छु आपत्ति दइ। सामान्य नियम नं थ्व हे खः, ज्याबः गुलि गति लात, ज्या नं उलि हे याउँक, बांलाक सिद्ध जुइ। फसय् ब्वेकेत छगू निश्चित आकारगु खः मा, अथे हे लखय् लँहे पुइका न्ह्याकेत नं। ख ला न्ह्यांग्वा अथवा सलां नं च्वेगु छगू ज्याबः खः, तर लाइफ़सेफरया ज्या न्ह्यग्वालं काय्त स्वयां छु याय्। थथे हे बगलेशया ज्या पतिचां काय्त स्वेगु नं खः।

ज्याबःया विकास नं भौतिक सभ्यताया विकासया इतिहास नापनापं स्वाना वयाच्वंगु दु। ल्वहँया युग सिजः–युग, ली–युग, नँया युग, अज थौंया उपग्रह ब्वेकेगु युग थ्योंबले ला उपयुक्त ज्याबःया महत्त्व मथूपि सु दइ। तर थुया जक च्वनेगु छगू हे खँ, थूगु अनुसारं ल्वेक ज्याबः

दयकेगु शक्ति नं दयाच्वनेगु मेगु हे खँ। ज्या थाकुया वोलिसे,—थ:त मालावोलिसे न्हून्हूगु ज्याब:या कल्पना याइगु न्ह्यपु मनूयाके मरुगु जूसा झीपिं थौंतक नं वहे ल्वहँया ह्थियारं धुँ, भालु स्याना कचिगु ला चचफुना नइपिं नतुं जुयाच्वना तिनिजुइ। थथे हे न्हून्हूगु ज्याब:या कल्पना नं दरिद्रया मनोरथ थें लुयावइ, बिनावनी जुल कि छुं ख्यले मरु। दँय्‌दसं कछलाया पूगु निभाले छह्मसिनं खुइँनं वा ह्वला, निह्म स्वह्मसिनं हासां गाला धू—कंगलि ठ्वेका च:ति नाना वेका च्वोंपिके अथवा व खंपिनि मने नं छु भी मुरि नी मुरि वा धयागु छह्म मनुखं हे निधौ प्यंधौ ज्या याना हाय्‌ सिधइगु ज्याब: कल्पना मवो जुइला, व नं थौंयागु वा स्वीगु कलया जमानाय्, बु पालेगु ट्याक्टरया जमानाय्। मंगले भिह्योया न्ह्योने थथें सभ्यताया आदिम युगया तालं वा गाला च्वोंपि खना छह्म अमेरिकन महिलां तस्बीर कया यंकूबले जित ला छु थें गय्‌थें ह्माइपुसे च्वनावल। तर ह्माइपुयां छु याय्, देशया दुर्बलता ला हरएक थासं खने दया हे च्वनी। भारत व बिलायतया शीशाकलम निपु नापं तल कि हे सीदइ गुगु स्यल्ला, गुगु गतिमला। शीशाकलमं थ:गु जक सबलता व दुर्बलता कनीगु जूसा ला थजु धाय्‌का। वंला देशया वैज्ञानिक प्रगति, ज्याया निपुणता, सफाइ सम्बन्धी रुचि आदि समेत कनीगु जुया धका दुर्बलता तोपुयां तोपुइ मफइगु। फांगा चीपु जुल कि छखें कि छखें ह्म खने दयां हे च्वनी ह्माय् ख्वांगु फसं कया हे च्वनी। झीपिंला अज पंया कलमं च्वे थहाँवने फुगु हे मखुनि।

ख:, झीसं नोट व डाकया टिकट ला नेपालं पिने सां छापे याका बांलाका च्वना धाय्‌का। तर झी कृषक बन्धुं चा—पाँय् तछ्याइगु खतांमुग:; भ्गी गनं वे वनेया साधन—कि पह्ला छी हे मजीक धू ठ्वइगु, कि धुँया वा थें च्वंगु लँ,—एन्. जी. रेलवेया स:, गति व नेपाल नेपाले पौ छपौ थ्यंकेत नं भारतया ज्याबलं ज्या काय् मालीगु जुयाच्वना धका

मज्यूगु ! अले जि छह्म नेपालया राजधानी च्वना, लण्डनया इङ्गलिश फेशन जक याय् सयां, अज याय् फयां नं छु याय्गु। गनतक समग्र देश थहाँ मवइ, अनतक देशया ज्याब: गतिलाइ मखु; गनतक ज्याब: गतिमलाइ, अनतक देशया वस्तु बांलाइ मखु; गनतक देशया वस्तु बांमलाइ, अनतक नेपालया उत्तराधिकारी विद्यार्थीतय्के स्वदेश भक्ति बल्लाइ मखु; गनतक स्वदेश भक्ति ब:मलाइ, अनतक नेपाले राष्ट्रिय भाव स्याचुइ मखु; गनतक राष्ट्रिय भाव स्यामचुइ, अनतक देशया ज्याब: स्यल्लाकेगु भाव सदां जाग्रत जुयाच्वनी मखु। ज्या याय् त्यल कि छक: ज्या अनुसारयागु न्ह्यन्ह्यगु, गतिलागु ज्याब: दय्केगु कल्पना बुया वइ; दुगु ज्यावलं ज्यू ज्यू थे याना ज्या काय् धुन कि ह्माल ह्मालचिया छें दय्केगु बाखं थें ज्याब:या आविष्कार याय्गु कल्पना नं अभावपूर्तिया नापनाप सिनावनी।

उपग्रह व्वेकेगु विषये रूस व अमेरिकाया गुगु धेकाबाजि जुल, व नं उदात्त अभिलाषाया अनुकूल ज्याब: दय्केगु हे प्रतियोगिता ख:। सिद्धान्त लुइ धुंकूसां तबि ज्याब: तयार मजूनिगुलिं उपग्रह व्वेकेगु ज्याय् अमेरिका सफल मजूगु खँ लिपा सी हे दत। सर्वप्रथम एटम्‌बम निर्माण व प्रयोग द्वारा अमेरिकां जापानयात बुकूगु जक मखु, संसारया हरएक राष्ट्रयात युद्धया हाँक ब्यूगु नं ख:। उकें ज्या ज्याबल थाइ, मनुख मखु; मुलुया ज्या पां बीमखु, पाया ज्या मुलुं। ज्या स्वया लोगु ज्याब:या महत्त्वया विषये थौं सुनानं स्वैत फनाच्वने मागु मखुत।

थ: ज:ख:या वातावरणया प्रभाव मनूया मने थें हे भौतिक ज्याब:या निर्माणे न लाना हे च्वनी। थ्व खँय् थौं स्वयां मतभेद दय् थाकु। उकें बंगालया सुसम्पन्न ठाकुर परिवारे रवीन्द्रनाथ जन्म जुइगु छुं आकस्मिक घटना मखु। देश निर्माणया क्रमे कवि नं ला ज्याब: जक हे मखा। भारतया वैदिक व उपनिषद् युगं थ:गु अवस्थानुकूल व्यास, वाल्मीकि

ज्याबः सृष्टि यात, गुप्त साम्राज्य युगं कालिदास । थुलि जक मखु, स्रष्टा व सृष्टो अन्योन्याश्रय सम्बन्ध नं ह्म मजू । मनुखं ज्याबः दय्कू थे ज्याबलं मनू दय्की । मानब जातिविशेष गुलि च्वे च्वेयागु तँय् थ्यन, मनूया जीवन गुलि क्रियाशील जुल, वं उलि हे किसिम किसिमयागु वस्तुया आवश्यकताया अनुभव याइ । वहे अनुसारं ज्याबः दय्केगु प्रयत्न व सृष्टि नं जुजुं वइ । गुलि गुलि तःता किसिमयागु ज्याया लागी तःता प्रकारं लो लोगु ज्याबःया आविष्कार जुल, उलि उलि हे विचार थाय्गु ढंगया नं विकास जुजुं वनी । टेलिफोनं रेड़ियोया आबिष्कारे बःबिल, रेडियों टेलिविजनया आविष्कारे । तर गुब गुबलें थुकिया अःखः कात्तुकागु अवस्थाया प्रतिक्रिया स्वरूप लखं विजुली पिहाँ वइ थें मानव समाजे नं गुबलें गुबलें अबस्थाया विपरीत मनूत जन्म जू वः । स्व० सिद्धिदास, मा. जगत्सुन्दर मल्ल, निष्ठानन्द, योगवीरसिं आदि नं नेपाले थुकथं हे जक जन्म जूपिं भाषोत्थानया ज्याबःत खः धयागु जिगु धारण दु । तर थ्व सदां जुइगु घटना मखु । थुकें हे ह्लाति छ्यलेगु, जाति छ्यलीगु, देशं छ्यलीगु यग्गु प्रकारयागु ज्याबः थ जुइमा, गतिलागु युग प्रवर्तक ज्याबः दय्केया लागी नं व दय्के न्ह्यबः बया लागी अनुकूल ज्वलं नी खाका बीगु देशया अथवा जातिया प्रथम कर्तव्य खः । गथे नेपाले नाना यन्त्रया उन्नतिया लागी नँ नाय्केगु साधन तयार मजुवं, नंया ज्याबः थाय्गु थासात नी सृष्टि या जुइगु काय् मबुव काय्या नां नी छू जुइगु थें उपहास जनक खः, अथे हे शिक्षा, यातायात, बुँज्या, थाज्या आदि देशोन्नतिया प्राथमिक साधन गति मलाकं थ्व गतिलात कि थःथह्मं मचाय्क दया वइगु नाना विषयया फेशने बल फुकः जुइगु नं सिमाया हाय् लः मबिसे कचा मचाय् लः प्वंकः जुइ थें शक्तिया अपव्यय या जुइगु जक खः । थ्व धयाच्वने मागु खँ मखु, देशोन्नतिया क्रमे प्रत्येक नागरिक नं अथे हे ज्याबः खः, गथे झीगु ह्लाती ह्लाला पतिया छुं विशेषता दुसां न्यापति नं उरथें हे ज्याःबः खः । प्रत्येक मनू स्वभाव व

बानिया ज्याबः ला ख हे खः।

च्वे धाय् धुन, ज्याबः व सभ्यताया विकास नापनापं स्वाना वयाच्वंगु दु। सभ्यताया प्रथम चरणे प्राकृतिक ज्याबलं जक हे मनुखं ज्या कयावल। धुं, भालुलिसे कुस्ति ल्वाय्‌गु अथवा सुला, बिस्युवना जिउ बचे याय्‌गु सिवाय मेगु लँ मरु जुइ। ल्वहँ अथवा सिमा कचां प्रहार याय्‌गु नं थुबले हे सल जुइफु। छाय्‌धासा भुतिमाकलं न्ह्िपनं ल्वहँ कत्ताका कथ्‌के सः धाइ। माकलं सिमाकचा संका ख्याय्‌त स्वइगु ला झीसं नं अनुभव याना हे च्वना। छें लहिनातःह्म चिम्पाजीं नय् पित्याात कि थःन्ह्योने च्वंगु कथि सुया, च्वे तसो च्वंगु मह्रि कुर्का नय् सः। मेगु कोथाय् च्वंगु कथि कया ह्या कुर्के द मसः। अर्थात् तातापागु सम्बन्ध ज्ञान वयाके उस्त मरु। सभ्यताया नसंचा इले मानव जाति नं थ्व स्वया छपह्ला हे न्ह्यांवला मवंला शंका दु। ज्याबः सम्बन्धी तनंतंया ज्ञान थ्‌प्पो दयावेगुया हे मेगु नां सभ्यताया विकास खः।

ह्लाप्पां प्राकृतिक, अनं लिपा शुद्ध पार्थिव, पार्थिवं कृत्रिम गथे ल्वहँ च्वला च्वामुकेगु वा धार लुइका उकें ज्या काय्‌गु व थ्वयां लिपा तिनि भावात्मक ज्याबःया बांलाक विकास जुल जुइ। तर भावात्मक ज्याबःया छुं न छुं अस्तित्व व प्रयोग ह्लापांनिसें जुया वयाच्वंगु दु धाय्‌फु। अन्त्ये तमाम ज्याबःया परिणति नं थ्व हे भावात्मक ज्याबले जूवनी। मनं भावात्मक ज्याबःया कल्पना विना प्राकृतिक अथवा पार्थिव ज्याबलं ज्या काय् फइमखु। आका भ्काकां वइगु छुं प्रहार द्वारा बचे जुइत तुरन्त ह्ला संकेगु, ह्म कय्‌कुंकेगु आदि सुषुम्ना नाडीद्वारा थःथह्मं जुयाच्वनीगु ज्यां नं छगू हदतक जक झीगु रक्षा जुइ। थनतक पशु पक्षी व भ्कीके उस्त मपा। अवस्थानुसार मनं ह्लापां विचार याय् धुंका पार्थिव वा कृत्रिम ज्याबलं ज्या काय्‌गु अवस्थांनिसें तिनि इपि स्वया भी छपह्ला

न्ह्योने लाइ। उकें भावात्मक ज्याब:या महत्व प्रशस्त दुसां कृत्रिम ज्याब:नं दइगु अवस्था विकासया दृष्टि छतं च्वेला। तर कृत्रिम ज्याब: मन्त कि भावात्मक ज्याबले बल्लाह्म हे विजेता जुयाच्वंगु दु। शारीरिक बलया ग्यसु छह्म बल्लाह्म धुंस्वया छह्म मत्ताह्म किसिया ह्म जुइमखु। तर शौर्य धुंयाके अप्पो दु। उकें धुं खना किसि ग्या। ऋषि मुनिया सराप बीगु शक्ति नं थुजागु हे भावात्मक ज्याब: ख:। यदि सराप सम्बन्धी पौराणिक बाखं कविया कल्पना जक मखया उके सत्यया नं छु अंश दुसा भीसं धाय् फु, व नं छगू प्रकारं जुयावोगु सभ्यताया चरम उत्कर्ष काल ख:। थौंकन्हे युद्धया ज्याब:या रूप सूक्ष्मातिसूक्ष्म जुजुं परमाणु बम हाइड्रोजन बम पिह्वाँव:गुद्वारा नं भीसं थ्व विचार याय्फु, लिपा जूलिसे ज्या:बया रूप भन भन हे सूक्ष्म जुजुं वनीतिनि। तरवार स्वया कलम बल्ला, जंगबहादुर स्वया कलमबहादुर बल्ला धयागु लोकोक्तिया मतलब नं थ्व हे ख:। उकें प्रत्येक जातियागु ज्याब:या ढगरंग (तँ) स्वया हे इपिं सभ्यताया गुगु त्वाथले थ्यन, अनुमान याय्गु सर्वथा युक्तिसंगत खँ ख:। सूक्ष्मातिसूक्ष्म भावात्मक ज्याब:या महत्त्वया अनुमान थुलि हे याय्फु कि कृत्रिम ज्याबलं शारीरिक दृष्टि युद्धे बुइ धुंका नं मानसिक क्षेत्रे विजेतायात हे पराजित यागु खँ इतिहासे बराबर खने दु; युद्धविजेता रोमयात साहित्य संस्कृतिया क्षेत्रे ग्रीसं बुकल, थथे हें छक: नेपालया म्ह्याय् मचा बिबाह याना यंकूह्म तिब्बतयात नेपालं नं। उकें भौतिक व मानसिक निर्गुलि—प्रकारगु ज्याब:या यथोचित कदर याय् सय्केगु हे कुशलताया लक्षण ख:।

लाज्या

ज्या हे देशया आत्मा खः। ज्या विना पृथिवीया भाग विशेषया उस्त महत्त्व मरु। मरु प्रदेश दयाच्वना झीत छु लाभ। छुं दँ न्ह्यवः तक नं विशाल चीनं पूर्वया छह्म रोगी जक धायका च्वंगु खः। तर थःगु लाल क्रान्ति व ज्यां याना वं थौं संसारे हानं महत्त्वपूर्ण थाय् कयां तोतल। थथे हे स्वीट्जरल्याण्ड, स्वीडेन आदि चिची न्हंचागु देश नं थःगु ज्यां याना हे संसारे प्रख्यात जुयाच्वन तर फुक्क प्रकारयागु ज्याया विषये छुं धायगु थ्व लेखया उद्देश्य मखु। ज्याया नं चीन्हंचागु छगू भाग लाला बले याइगु ज्याया विषये जक छुं विचार प्वंका बीगुलि नं थःत व शायद विद्यार्थीवर्गयात नं छुं लाभ जुइला धयागु आशा हे थ्व लेख च्वेगुया कारण खः। "त्रि पद्म विद्याश्रमे" नेपाल भाषाया निबन्ध ब्वंकेगु सिलसिलाय् थ्व नं छकः निकः ब्वंके धुंगुलि नं थ्व निबन्ध च्वेगु प्रेरणा वःगु ख।

लाज्या नं छगू यौगिक शब्द खः। लालाबले अथवा लिलाबले याइगु ज्याया नां लाज्या खः। थुकें सी दु, झीसं ज्यायात निगू भागे इना तयागु दु। छगू लिलासां लिमलासां मयासे मगागु ज्या। नय्, त्वने, द्यने व नसा चूलाकेगु ज्या ज्या खः; थ्वया लागी लिमला धयागु खँ हे दइमखु। थ्व बाहेक ह्लितेगु, गफ याय्गु, लासा-फुंगाया तन्ना, खोल आदी छुं भरे याय्गु, सदां समा याना जुइगु, गनं चाह्यू वनेगु आदियात झीसं लाज्याया ल्याखय् व्छया च्वना। तर ज्या व लाज्याया दथुइ निश्चित रूपं धो साले सदां हि मजू। छगू हे ज्या छह्मसिया लागी लाज्या जक खः सां मेह्मसिया लागी मयासे मगागु ज्या नं जुया च्वं। छह्म शिक्षकया

लागी आख: ब्वंकेगु मयासे मगागु ज्या ख:—पेशा ख: । तर गुलिखे मनुखं थह्मं स:स्यूगु खँ थ: लिलाबले थ:थिति अथबा इष्टमित्रयात अथें ब्वंका बीगु ज्या नं या । वयागु लागी ब्वंकेगु लाज्या जक ख: । थथें हे खास याना नेपाले थौंतक नं लेख च्वेगु लेखकया लागी छगू लाज्या थें जक जुया च्वंगु दु । ख:, देवकोटाजुं थ:गु "लक्ष्मी-निबन्ध संग्रह" लाज्याया रूपे मखु, भाषानुवाद परिषदं बियात:गु जागीर पचय् याय्गु लागी ज्याया रूपे च्वयादीगु ख: । मेह्म छह्म सु जुल मस्यु, लेखकं नं साहुं कुनात:गु कोठाय् च्वना छुं दिनया दुने छगू उपन्यास च्वे सिधय्का बिया, साहुया ऋणं मुक्त जुयावल । वया लागी न च्वेगु लाज्या मजुल । उकें नय्गु, त्वनेगु, द्यनेगु आदि शरीरया प्राकृतिक धर्मयात तोता मेगु छु ज्यायात नं निश्चित रूपं थ्व लाज्या ख: वा मखु धाय् मछि । आपालं याना छगू निश्चित पेशाया ज्यायात तोता त:मिपिसं मेगु न्ह्यागु ज्या यासां लाज्या व चीमिपिसं यात कि वहे ज्या जू वं ।

गुलिसियां धारणा दु, ज्या श्रमजनक व लाज्या आनन्दजनक जुइ । तर थ्व ज्या याइह्म सिया विचारधारा स्वया वनीगु खँ ख: । अलसि चाय् मस:ह्म मनुखं लाज्यायात आनन्दप्रद खनेगु ला मामुलि हे जुल । कारण—व लाज्या द्वारा वया धन वा सुयश अथवा नित्तां वृद्धि जुजुं वनी । नापनापं वं ज्या याना च्वनागु समययात नं थ:गु जीवन लोकोपयोगी ज्याय् ग्यला च्वंगु विचारं शान्तिया अनुभव यानाच्वनी । सकसिनं स्यू म्वाना च्वनेगु इच्छाया नापनाप मनूतय् मेमेगु नं अभिलाषा दयाच्वनी गुकेया पूर्तिया लागी मखुगु ज्या तक नं मनुखं याना च्वंगु दु । अथे लोक विरुद्ध ज्या याय् म्वाक जीवन हने खनेगु नं छु छगू आनन्दयागु खँ मखुला ।

लाज्या आलस्यया शत्रु, लिलाया मित्र ख: । तर सुथे बहनी ह्ला व

ह्म्‌ु तु चूलाकेगु समस्या हल यायां हे लिमलापिसं लाज्यां लाभ ।पमकाल थका झी थाय्‌ आश्चर्य चाईपि सुं दइमखु । छाय्‌ धासा लिलापिसं हे नं गफ याना, म्वा मरुगु खँ ह्लाना ल्वापु पिकया जीवन बर्वाद याना च्वनतिनि । ह्लिनय्‌ छुं ज्या मयासे पुत्तु पुं द्यना समय व्छेगुयात हे झीथाय्‌ आपासिनं त:जिगु जीवन भापिया च्वंगु दु । उकें लिलापिसं छुं ज्या यात धासा नं फेशनया रूपे शृंगार सम्बन्धी ज्या जक जुइ । देशयात नं छुं फाइदा जुइकथं लाज्या यायगुयात नं त:जिगु जीवन खनेगु वातावरण हानं सृष्टि याय्‌ मानि । छाय्‌ धासा छुं न छुं ज्या मयासे सुं भतिचा हे च्वने फइमखु । नियमित छुं ज्यां आराम कयाच्वना धाय्‌गु इले नं झीपाखें छुं न छुं ज्या जुया हे च्वनी । न्ह्यो वत्तले नं सुषुप्ति अवस्था बाहेक मेबले झींपि सुंक च्वने मफु । तथापि न्ह्यो प्राकृतिक आराम खः । उकें मेबले मनं वा इन्द्रियद्वारा जुइगु ज्या मध्ये जीविकाया लागी अनिवार्य ज्यायात तोता मेगु फुक्क ज्यायात देशोपयोगी लाज्याय्‌ परिणत याय्‌फु ।

लाज्या याउँक नं याय्‌ ज्यू, मसल कि त्यानुक नं । मात्राया विचा मयासे छगू तालं छता हे जक ज्या यात कि न्ह्यागु ज्यां नं त्यानुकी । उचित मात्राया हिसाब तया हिला हिला ज्या यात कि ह्लिच्छि ज्या यासां सुख दय च्वनी । मनं त्यानु चाल कि ह्मं नं त्यानु चाइ, मनं याउँ चाल, सुख ताल कि ह्मं त्यानु चासां ल्या मदया वनी । उकें लाज्या जुइगु मजुइगुया मुख्य कारण नं मन खः । मन स्वभावं हे चंचल खः । हिला हिला लाज्या याय्‌गु मनया स्वभाव अनुकूल ज्या याना थ:त व देशयात कतिलाकेगु खः । भगवद्‌गीताया शब्दे चंचल व दुर्निग्रहह्म मनयात मचा याना ह्लाती काय्‌गु खः । तास, पासा, जू आदि ह्मतींपि मनूत ह्लिच्छि ह्लिच्छि छगू हे आसने स्थिर जुया च्वने फुगु नं इपि संयमी जुया मखु, स्याय्‌व धाय्‌वं खेलया अवस्था पापां वना मनया चंचल

स्वभावयात त्वया च्वनीगुलि खः। च्वे नं धायधुन, प्राकृतिक आराम न्ह्यो वत्तले बाहेक छुं न छुं ज्या मयासे ला फ्रीपिं च्वनागु हे मरु। पागु थुलि हे दु, गुबलें शारीरिक श्रम जुयाच्वनी, गुबलें मानसिक। मन नं, ह्लं नं ज्या यायां त्यानु चाया दीबले नं ह्ला दीसां मन दी मखु। छगुली हे जक ताउतक दिनाच्वंगु मनयात अथे दीम्वाक, उखें थुखें ब्वाँय् जुइके बीगुया हे मेगु नां मनयात त्यानु लंके बीगु खः। ह्लाया नं स्वभाव थ्व हे खः। ताउतक छथाय् दिना च्वने धुन कि दना उखें थुखें जुइगु इच्छा याइ; उखें थुखें जुइ धुन कि छकः याउँक फय्तुइगु अथवा चत्ताबाना गोतुलेगु। थन थ्व धयाच्वने माली मखु, लाज्याया दुने ह्लाया ज्या जक मखु, मनं याइगु ज्या नं ला। थुकें थ्व नं स्पष्ट जू, याय्गुजक इच्छा दत धासा तःमि, चीमि न्ह्याग्गु वर्गं नं छुं न छुं रुपे लाज्या अवश्य याय्फु। तथापि थः आलस्यया दास जुया, करपिनिगु ब्वहृले ज्याया अप्पो भार दिका, आराम कया, तःन्हंछू जुयाच्वनीपिं नं यक्कों दु। वास्तवे सर्वथा छुं ज्या मयासे च्वने फइगु इपिं नं मखु। पागु थुलि हे दु, लोकोपयोगी ज्या आपा याइपिके एकाग्रता नं अप्पो दइ, ज्यां लिचिला च्वनीपिंके मानसिक चंचलता। वास्तवे थुजापिं समाजया रोगीतःख। लाज्या याय्गुली सु गुलि चतुर जुल, वं उलि हे मात्राय् थुजापिं रोगितयत अप्रत्यक्ष तवरं पथ्यया सेवन याकी। मेह्लसित अलसी जुइगुली संस्था द्याका व्यक्ति कतिलाकेगुली प्रोत्साहन बीगु नं लाज्या याइपिनि कर्तव्य मखु।

लाज्या सकसिनं याय् फु, मयासे च्वने सुं फ नं मफु। तथापि सामान्य नियम थ्व हे खः, जीविकाया लागी सुनां गुलि समय अप्पो बी माली, इमिसं लाज्या उलि हे मात्राय् ह्ला याइ, भतिचा समय बियां गापिसं अप्पो याय् फयाच्वनी। काव्य आदि मानसिक श्रम प्रधान लाज्यां सृष्टि जुइगु वस्तुया खँ मेगु हे खः। नत्र प्वाया धन्दा अप्पोपिसं लाज्याद्वारा नं उम्दागु वस्तु उत्त बी फइमखु। वस्तु बः मलागु व

सूचु मजूगुया दसु बी त्यल कि 'थसिमिया सुखू थें' धायूगु यलया छगू उखान थें हे जुइ धुंकल । छाय् धासा थसि छगू खुसः ह्न्यूसः खा ति जक छें दुगु चीन्हंचागु गां खः, गन बुँ–ज्यां जीविका याना चोंपि जक मुनाच्वंगु दु । बुँ ज्या व शिक्षाया शत्रुता नेपालया जक मखु, मशीन युग मवोनिगु भारत आदि मेमेगु कृषि प्रधान देशया नं ताकालं निसेंया परंपरा खः । गन शिक्षा मन्त अन जीवन चर्या व रुचिया स्तर नं तःजि उस्त जुइ मखु। चीजिगु जीवनं, चीजिगु रुचि तःजिगु वस्तु दयूकेत मागु धैर्य उस्त ल्हो फइमखु । उकें थसि गांया बन्धुवर्ग समययात हे जीवन खना बुँ ज्यां लिलागु इले नं छुं न छु ज्या याना समाजया सेवा यानाच्वंगु दुसा लाज्यां स्वाभाविक रूपं पिहाँवइगु छुं उम्दागु वस्तु बी मफुनि । वहे सामं स्यना कपाय् नने ज्याय्गु थें जक जुयाच्वन तिनि ।

गुगु वर्ग उच्च स्तरगु शिक्षा दयाच्वनी, गुगु वर्गया जोबनया स्तर (तँ) उच्च जुयाच्वनी, धैर्य, गांभीर्य व सुरुचि नं स्वभावं हे इमि पासा जुयाच्वनी । तःजि पह इमिगु जीवने दुरुइ लः थें ल्हाक ज्यानाच्वनी । ध्यबा जक अथवा ध्यबा व शिक्षा दया नं नीच रुचिपिं, क्षुद्र विचारपिं शोषकत संसारे मदु धयागु खँ मखु । इमिगु विवेक हीन प्रवृतिया समर्थन सुनानं याइमखु । तर वस्तु निर्माणे, थःथःया व्यवहारे इमिगु गुगु सुरुचि पूर्ण स्वाभाविक प्रवृति खः, व प्रवृतिया आर्जन याय्गु शोषित व अशिक्षित धायूका अथवा जुयाच्वोंपिनिगु लागा नं अत्यन्त आवश्यक खः । थुजागु प्रवृति विना जुइगु लाज्यां (खास याना अनुभव व शिक्षा मरुगु वर्गद्वारा) सृष्टि जूगु वस्तुया तँ नं थसिमिया सुखूया तँः थहाँवनी मखु । बस्तु, ज्याबः, रुचि, अभ्यास व अनुभव थ्व न्याता हे गुगुं कृत्रिम वस्तु बांला, बांमला; तःजि, चीजि जुइगुया कारण खः । उपादान कारण कच्चा वस्तु छतायात तोता मेगु प्यतां देश निरपेक्ष जुइ फ़इमखु । २००० सालया जःखःतक नं झी थाय् बिलायति साबों, बिलायति खिचा

थाय कि तःजिगु, बांलागु वस्तु जुयाच्वंगु खँ आपासियां लुमंनि जुइ। भारतीय वस्तु स्वया बिलायति वस्तु उम्दा जुइगु ला थौंकन्हेयात तकं नं मामूलि हे खँ जुल। मेमेगु समुन्नत देशया वस्तु स्वया नं बृटिश माल लाज्यां पिहांवःगु जुइमा अथवा ज्यां छुं क्वह्यं मजुइगुया कारण सलं सः इं ह्लापानिसें या उगु देशया सुसम्पन्नता, उत्तम कोटिगु वस्तु व्यवहार याना वयाच्वंगु रुचि व वहे अनुसारयागु ज्याबः आदि खः।

लाज्या समबया सदुपयोग याय्‌गु लँ खः। छह्म सुयोग्य लेखक, कवि, कलाकारं सदां मनं लाज्या यानाच्वनी। शरीरं लाज्या याय् फुपिसं नं मयात कि इमिपाखें छुं न छुं लोकया लागी खेले मरुगु अथवा लोकयात हानि याइगु तक नं ज्या जू मवनी हे मखु। थुजागु ज्याय् गुलि तःन्हंपि, प्रभावशालीपिं मनूत जुल, उलि हे लोकया अप्पो हानि जुइ। छाय् धासा इमिगु व्यवहारया अनुकरण वयां क्वेंयापिसं नं याइ। उकें गुह्म गुलि अप्पो प्रभावशाली जुल, वं लाज्या याना बीगु नं उलि हे मात्राय् आवश्यक खः। संसारया ततःन्हंपि मनूतसें थथे याना वयाच्वंगु नं दु। मिल्टनं थःगु अमर रचना "प्याराडाइज लाष्ट" महाकाव्य सरकारी ज्यां लिला लिलागु इले च्वया सिधय्‌कूगु धाइ। बालगंगाधर तिलकया "गीतारहस्य", पं. जवाहरलाल नेरूजुया अनेक अमर रचना "मेरी कहानी" आदि, नेपाल भाषाया "सुगत सौरभ", 'सीस्वां', 'ख्वबि प्यागु मे' आदि नं जेल जीवनया लाज्याया हे अमर काय् मस्त खः। 'जयप्रकाश' महाकाव्य, 'अम्बपाली' नाटक नं छह्मसिनं सरकारी ज्यां लिलागु इले व मेह्मसिनं 'धर्मोदय' सम्पादन याय्‌गु ज्यां फुसंतगु इले इले च्वया सिधय्‌कूगु खः। न्युटन, ग्यालेलियो, जेम्सवाट आदि वैज्ञानिकपिसं यागु आविष्कार नं इमि लाज्याया हे परिणाम जक खः धयागु खँ सकसिनं स्यू। थुकें हे थौंकन्हे थःगु देशया वैज्ञानिकतय्‌त फतिफत्तले अप्पो समय लिलाका बीगु प्रयत्न सभ्य व सुसम्पन्न देशया सरकारं याना च्वंगु दु।

उपग्रह ब्वेकेगु विचार व ज्या लिमलापिनिपाखें जुइ सुमां धाइ। उकें न्हून्हूगु आविष्कार व निर्माणया ज्या मध्ये आपालं भागयात लाज्याया काय्, छय्, छुइ मस्त धाय्गुली छुं अत्युक्ति जुइ मखु।

लाज्यां न्हून्हूगु वस्तु आविष्कार याइगु जक मखु, वस्तु बांलाकेगु, बल्लाकेगु व दंकेगु ज्या नं याइ। व्यावसायिक रूपे सृष्टि जूगु स्वया लाज्याया रूपे तयार जूगु वस्तु दनीगु खँ ला प्रसिद्ध हे जुयाच्वंगु दु। थ्वया नापनापं वस्तु बांलाकेगु व बल्लाकेगु ज्या छगू व्यापारया दृष्टि व मेगु तात्कालिक आनन्द व भविष्ये दयाच्वनीगु सुयशया अभिलाषां नं जुइ फु। नेपालया पुलां पुलांगु आपालं कला कृतिया निर्माण नं थ्व हे आनन्द व सुयश लाभया दृष्टि जुयाच्वंगु खः। देशदेशान्तरे थौं नेपालं छुं अंशेशां ह्लाय् तयाच्वने फुगु नं छगू थ्व हे भ्री पुरुखापिनि लाज्यां खः।

लाज्या शब्दया सृष्टि नेपाले गुबलेनिसें जुल, थ्व निश्चित रूपं धाय् थाकु। तर थुलि ला याउँक हे अनुमान याय् फु, थ्व सुलचं, पुचः, फय् खः आदि थें मेमेगु भाषाया शब्दया आधारे सृष्टि जुयाच्वंगु शब्द मखु। 'ला' व 'ज्या' निगुलिं अवयव संस्कृत व थौंकन्हेया सहयोगी मेमेगु भाषाया अनुकरणं मुक्त शुद्ध नेपाल भाषाया सृष्टि खने दुगुलिं लाज्या छगू पुलांगु शब्द खः धयागु अनुमान अथें हे याय् फु। छुं ज्या जुइगु अथवा छुं न्हूगु वस्तु निर्माणं लिपा तिनि उकिया नामकरण जुइगु पुलां पुलांगु इतिहासया दृष्टि अप्पो स्वाभाविक खने दुगुलि थ्व शब्द निर्माण जुइ न्ह्यब:निसें हे नेपाले लाज्या यायगु परंपरा दय्धुंकल जुइ, थ्व नं धयाच्वने माग् खँ मखु। थ्व शब्दया निर्माणं प्राचीन कालया नेपामितब् साप हे लिला जुइ धयागु अनुमान नं थ:थह्लां याकू। इमिसं व लिलागु ईयात वास्तु कला, मूर्ति कला, संगात कला आदि तुरन्त नं आनन्द बीगु व लिपा तक नं नां अमर जुयाच्वनीगु ज्याय् ख्यल। उकें लाज्या प्राचीन

व मध्यकालीन नेपालया कीर्तिया छगः अमर स्तम्भ जुल। ललितपुर विद्यार्थी साहित्य मन्दिरया निमन्त्रणाय् झाबले रामवृक्ष बेनीपुरीजुं छकः धयादीगु नं दु—'यदि यल छगुलि लखय् दुनावना मंगःत्वा छगू जक ल्यनाच्वन धासा नं यल दे हानं म्वाना वेत गानि। थ्व त्वा छगुली हे उलि सजीव कला कृतित सुनाच्वंगु दु।' थ्व हे खँ ख्वपया लायकू व वया जःखःया त्वा व यें देया हनुमान ध्वाखा व वया जःखःया विषये नं सत्य खः। नेपाल छगूयागु जक हे छु खँ भारतया अजन्ताया गुफा आदि थें हे चीन, मिश्र, ग्रीस आदि प्राचीन कालंनिसें सभ्य देशया ततःग्वःहंगु अमर कलाकृतित छु सुनानं लिमलाफमलागु इले तयार यात जुइला। संसारे लाज्यां गुजा गुजागु आविष्कार, उत्तमोतम ग्रन्थ व अमर कलाकृतिया सृष्टि जुयाबन, थुकिया दिग्दर्शनया लागी शायद मेगु ताहाकःगु खँ च्वयाच्वनेमालो मखुत जुइ।

सुं मनूया खँ ह्लाइगु रंगढंग, फेशन वयागु शिक्षा, विश्वास, छेँयागु अवस्था आदि अनेक खँया परिचय कयाच्वनी थें हे वं लिलागु ईयात गुकथं फुकल अर्थात् वं गुगु प्रकारयागु लाज्या यात, व स्वया नं थ्व मनू थुजाह्म जुइ धयागु धारणा लोक–हृदयं धारणा याइ। गुह्म मनूया विषये लोकं गुगु प्रकारयागु परिचय कया छगू धारणा मने तइ, वलिसे उगु हे प्रकारयागु व्यवहार याइगु ला धया च्वने मागु खँ हे मखु। थौं थः लिलागु ईयात थह्मं गुकथं फुकागु खः, थःगु भविष्य जीवन उकथं हे तयार जुजुं वनेगु नं स्वयं सिद्धगु हे खँ जुल। उकें लिलागु ई ला खःनि थका जीवनया छुं मिनेटयात जक नं छुं निश्चित ज्या मयासे सितिकं च्छेगु अथवा ख्यले मरुगु, लोकयात हानि जुइगु ज्या याना फुकेगु थःगु अवनतिया गा थःथह्मं म्हुइगु खः, थुकथं हे जीवनया प्रतिक्षणयात अमूल्य खना, अवकाशया निमेष निमेषयात बहुमूल्य ज्याय् ख्यलेगु थःगु उज्वल भविष्य मन्दिरया नीं सनेगु।

फेशन व वसः

यल व येँ च्वोंपिनि फेशन पागु विषये ह्लापा जि उलि ध्यान मवं, गुलि छह्म कथाकार पासालिसे मित्रताया सत्तीगु सम्बन्ध दसेंलि वन। वहे मित्रं दकले ह्लाप्पां जिगु तुपलि पुइगु फेशनयात पाका बिल। थ्व स्वया ह्लापा नं गुबले जि कालिस्पोंगे च्वंच्वना, अनया नवयुवति, युवति छात्रातय्गु फेशनं जिगु मनयात ला मखु, मिखायात जरूर सागु खः। तर उबले जि "ब्रह्म सत्यं जगन्मिथ्या" यागु अध्ययने लाना च्वंगुलि नं जुइ फु, इमिगु फेशनयात जि अनुरागया मिखां स्वे मफु। थ्व स्वया नं छतं ह्लापा, गुबले जि नवयुवक तिनि, छगू बर्गया नवयुवतितय्गु स्वेहे याउँसे चट्ट च्वंगु फेशनं जिगु मनयात सागु खः। उबले अजागु हे न्हूगु फेशनपिंलिसे भविष्य जीवन हनेगु जिगु तःन्हंगु इच्छा खः। तर गुबले अभिभावकं जित जोवनया पासा ल्ययया बिल, उबले नं "नलिनी दलगत जलमपि तरलं" यागु तरंग जिगु मानस सागरे न्हूगु जोशं ह्यिताच्वन तिनिगुलि ह्लापायागु "तःन्हगु इच्छा" लुमना तक नं मवः। उबले ला जिगु मने थ्व हे वया च्वनीगु—वसः घयागु छुल्या, ह्मया खोल हे जक मखा। चिकुल, चलाया छ्यंगू लासां भुन; तांनोल, सिमा कचां लासां ह्म तोपुल। थथे हे जुजुं मखा वसः दयावोगु! लज्जा निवारणया लागी वसः पुनेगु हे नं गुलिखे लिपा तिनि वोगु। अज शोभाया लागी वसः हित्तु हिला मौसम अनुसार पुनेगुया ला खँ हे छु माल!

तर गुगु वसःया श्रीगणेश सिमा खवला व धुँ—चलाया छ्यंगुलि जुल, छगू समय थ्योंबले छह्म शाहज्यादीं ह्म्यहिं हिना नं ला खने नतु दयाच्वंक मसिनु जुल। थौं ला खायागु वसःतक न सामान्य जुइ

धुंकल । प्राप्त पदार्थं जक संतुष्ट मजुसे, गनतक फत, स्थूलं सूक्ष्मपाखे न्ह्य ज्याज्यां वनेगु हे मानव स्वभाव खः । थ्व हे उन्नतिया कारण खः ।

वस्तं मनूया ह्ययात जक मखु मनयात नं क्यातुका बिल। छाय् धासा सौन्दर्य नाइसे, क्यातुसे च्वों । पाषाण—हृदये सौन्दर्यया स्वांमा बुया वःगु गनं खने—स्वे मदु । ख ला सभ्य तवरं ह्य छंह्मं वस्तं पुने मःसनिगु जाति नं तिसाया रूपे ह्ययखा पा आदि छुना वयाच्वंगु खनेदु । तथापि मनू हे मेह्म जुइक श्रृंगार याय् सःगु वसःया विकासया नापनापं जक हे खः । थौं ला परंपरागत वसःयागु संस्कारं सर्वथा मुक्तगु मन ह्मीसं लुइके हे थाकुइ धुंकल । ह्मीगु मनं सुं रमणीया कल्पना यात कि व नापनापं थःगु देश काल अनुसारयागु वसः नं त्वं पुना तय् धुंकी । थुलि मजुल कि व वास्तवे बांला सां वयात ह्मीसं सहर्षं ग्रहण याय् फइमखु । एण्टन चेखबया "कलायागु छगू वस्तु" बाखनं नं परिहास पूर्वक थ्व खँ लुमंका ब्यू ।

वसःया सौन्दर्य गुगं छगू आकार, छाँट व रंग विशेषे जक बासं च्वना च्वंगु मदु । अय्सां मौन्दर्य लिसे थुमि ह्मत्ति हे थःमला धाय् मज्यू । मूर्त सौन्दर्य मात्रया ला–हि–क्वँ आकार, छाँट व रंग विशेष हे खः । थुकें हे छगू जाति मेग् थः स्वया सभ्य अथवा वीर पुरुषार्थी जातिया वसः विशेषयात बांला ताइगु व थः नालीगु खः । वास्तवे यदि सूट अथवा सेरवानी अथवा धोति कमीजया छाँट विशेषे सौन्दर्य दुसा तःपालँः, चिनिया पोशाक अथवा सयलँःया छगू छाँटे नं सौन्दर्य च्वनें फु धयागु खँय् जनसाधारणं विश्वास याय् मफु । रूप, ऊन,ह्य-थां व ला–हिं जायाच्वोंह्म ललनायात न्ह्यागु देशयागु तःजिगु वःस नं लो । थ्व तथ्यया अनुभव पला पला पत्तिकं याना वया च्वोंसां, इमिसं गुगुं जाति विशेषया वसतय् हे जक सुन्दरता खना च्वनी, उकेयात साग्रह

थ:नाला हीनभावया सिह्लं तिनाच्वनी। ब्रांलातागुथा अनुकरण याय्वं व नं बां हे लाइ धयागु मरु, थ्व खँय् बिचार यानाच्वने इमि लिमला।

सिद्धान्तं थ्व खँ लिसे विरोध मयासां तातकया अभ्यास वश थ:गु बसतं विरोध याका च्वनोंपि स:स्यूंपि नं गुलिखे दु। विचारं पवित्र थें च्वोंसां थ:थ:गु व्यक्तित्वया ग्यसु अनुसार भ्रमया प्रचारे थुमिसं नं सह्रायता बिया हे च्वनी।

वस: फ्गीगु रुचि, परिस्थिति, विचार आदि अनेक खँया ह्लाय्कं ख:। जिगु दुस्य: बल्ला अथवा बमला, जि गांयाह्म ख: अथवा नगरयाह्म, जि लिला अथवा ह्थाय्चा, जिगु विचार उच्च अथवा नीच छु ख:, थ्व फुक्क खँया प्रतिविम्ब खँय् ख्वाले थें हे वसतय् नं लानाच्वनी। ख ला छह्म बगलिमारां नं थ:गु असामाजिकतायात सूटया जादूं तोपुया जन साधारणया ह्मिचा चानाच्वंगु हे दु। सिहदर्वारया पालें नं सूटधारीयात पने मफु। रेले टिकट स्वैह्म नं सूटेड बूटेड़ जुया न्ह्योवो छू याना च्वोंह्म यात्रीयात भद्द थने मछाला पियाच्वों अथवा दना च्वंगु पाखय् लाकेगु आशां निक: स्वक: तक नं दूहाँ व:। तर स्यूपिसं स्यू, छह्म सज्जन व मेह्म सज्जनया ख्वापालं पुया वइह्म मनूया वसतय् छु छु भेद दइ! मोह व ख्वों मोह स्वेव ह्मस्यूंपि सराफित संसारे सदां दु। ख:, थ्व अन्तरयात सदां सकसिनं तुरन्त ह्मसीके मफु। ह्मसीका च्वने नं लिमला। उकें संसारे छखे हिराया नापनापं क्यामकल नं वहे मुलं न्यानाच्वंगु दुसा, मेरिखे अनेक सभाय्, अनेक भद्र पुरुषया अपमान नं वस:या आधारे यानाच्वंगु दु!

झीगु सामाजिक व्यवस्था हे थुजागु जुयाच्वन—पालेया मिखा यचु मजू, चश्मा तय्गु हैसियत वया मदु, तर वस:या आधारे निमन्त्रिततय्गु मान, सम्मान, अपमानतक नं याय्गु अधिकार वयाके दु।

बसः पुनेगुया लागी खःसां युग युग अनुसार हिला हिला वयाच्वंगु दु। भ्रोगु मिखा नं वहे वहे जक दृश्य स्वया च्वने मछू। झीसं चायुक चायुकं हे कोट व सुरुवाया छाँट गोकः हिल गोकः। तःपा लनय् नं च्वेयागु पुतुया थाय् ताखं काल। सुविधाया दृष्टि थथे यायगुला उन्नतिया त्वाथः गय्गु हे खः। सच्छिकु हाकःगु परसिया थाय् भिकु हाकःगु सारियात बीगु परिवर्तनया कदर यायगु जक मखु, प्रत्येक क्षेत्रे पुरुष जातिया नापनापं कर्मरत जाग्रत नारीयात ल्वेकेगु नं खः। शारीरिक व्यायाम अथवा कवायदया क्षेत्रे जुल धासा अज थ्व स्वया नं छिगु मेगु ज्या अनुकूलगु वस्तं पुनेफु। थुगु दृष्टि भीसं न्ह्यागु देश वा जातियागु वसःयात नं थः नाले फु। तर थः नालेगुया नं ढंग दु। सुरुवा झीगु मौलिक सृष्टि मखु, अयसां तःपालँः सुरुवा व डम्मर कुमारीया तुपलि नेपालया जातीय वसः जुइ धुंकल। गनतक जिल, शुद्ध अनुकरण जक मखु, नेपालीकरण नं जुइमा। गुगुली थथे यायगु अवकाश मरु, उगुया दुरुस्त अनुकरण नं जुइ। स्कूल कलेजया छात्रा वर्ग पंजाबी सुरुवा, गर्ली न्ह्याना हे च्वन। झीसं इङ्गलिश कोट फिना हे च्वना। थथे हे फक स्वया अप्वो छिगुलि मीमनसें सारियात थःनाला हय्फु। अयसां कार्चोपि तुपलि स्वया धाखाया अथवा तको तुपलि आपालं भ्रोगु खः, आपालं पुलांगु खः। थुलि लुमंका वने मफुगुलि लंकाय् जूगु प्रथम विश्व बौद्ध सम्मेलने नेपालया पाखें प्रतिनिधि जुया झाह्म धर्मोदय सभाया छह्म सदस्ययात अनया प्रधान मन्त्रीं (?) वेकः पाकिस्तानया प्रतिनिधि धका परिचय बी लाकल।

प्रत्येक सभ्य जाति थःथःगु वसःया कदर यानाच्वंगु दु। भारते इंग्लिशतय्गु छगू क्लब दु, गन कोट मपयुसे दुहाँवने मदु। इङ्गल्याण्डया पार्लामेन्टया समारोहे उकिया सदस्यं पुनावनेगु छगू विशेष प्रकारयागु उर्दी पोशाक दु। तथापि अन दुहाँवनेगु अधिकार दुह्म छह्म नेपालीयात

नेपालयागु राष्ट्रिय पोशाकं पुना वेगुली नं इमिसं स्वीकृति बिल। थथे हे नेपालया संख्या विभाग कोलब्वो झापिं निह्म नेपालीया जातीय वसःया कदर यायां अनया छह्म फोटुग्राफरं थःपिनि प्रधान मन्त्रीया जःखः तया वेकःपिनिगु तस्वीर काल। प्रसिद्ध विद्वान् नारायण हेमचन्द्रं बेढंगं पुना जुइगु वसः हे वेकःयागु छगू परिचय खः। वेकः छकः धोती व कुरता फिना अमेरिका झाल। अन असभ्य पोशाक पुना वोगु दोषारोप याना कुना बिल। तर व पोशाक भारतया प्रचलित वसः खः धयागु सिसेंलि तोताबिल। छकः नेपाल होटेले बाय् च्वंच्वोंपि निह्म अष्ट्रेलियन यात्रीतसें नेपाली ढंगं दय्कातःगु ला नय्गु इच्छा यात। तर व होटेले नेपाली भनीत मरुगुलि अनया छह्म भँडारीं सःसःथें मूपा बिया दय्का नकूगु लायात हे नेपालया विशिष्ट ढ़ंग थुइका मखा इपिं वन जुइ।

थुकथं हे नय्गु वा पुनेगु विषये जक मखु, उन्नतिया लँय् न्ह्यज्याना च्वंगु प्रत्येक देशे, हरएक विषये ज्या याय्गुया थःथःगु विशेष ढंग दइ, विशेष मान्यता दइ। थ्व हे उन्नतिया छपु मू-लँ खः। न्हूगु मिखां चट्ट स्वेबले उत्थें उत्थें थें चत्रों सां इङ्गलिश व अमेरिकन पाय्न्टया थःथःगु हे छाँट दु, थथे हे टाइ चोगुया नं। थ्व घमण्ड, कट्टरना अथवा दुराग्रह मखु, थःथःगु देश व जातीय प्रेमयात न्ह्यलं चाय्कातय्गु छका लँ खः।

थौं नेपाल प्रगतिया लँय् लिउने लानाच्वन। मेमेगु सम्पन्न देश थें तःमि जुया न्ह्योने लाके वया नं यः। तर छह्म नेपाली, छह्म अमेरिकन छह्म रसियन, छह्म अंग्रेज अथवा छह्म चिनिया थें वसतं अथवा संस्कृति जुइवं व भलादमी जुइमखु। छह्म नेपाली नेपाली हे जुया जक संसारे तःन्ह जुइ फइ। विवाह आदि मंगलया ज्याय् छह्म नेपाली नारीं ह्याउँगु हे वसतं पुनो। पूजाया ज्याय् लुकुं-गां मखु, नी-गां हे न्ययाच्वनी।

बरखि वस: तुयूगु हे जुइ, एकसरा हे जुइ। थ्व हे झीगु संस्कृति खः। संसारया परिवर्तनशीलताया पःखालं पिने संकृति नं मला, थ्व अवश्य खः। तर परिवर्तन जुइगुया नं छगू ढंग दु। वसते अथवा मेमेगु बिषये युग अनुसार परिवर्तन याय्गुया अर्थ थःस्वया उन्नत जुयाच्वंगु गुगुं छगू देश अथवा जातिया वस: अथवा संस्कृति विशेषया ल्यू ल्यू वनेगु जक थमजुइमा। देश वा जाति अथवा व्यक्ति सभ्य अथवा प्रौढ जुइगुया नापनापं स्वदेश व युगानुरूप परिवर्तन याय्गु प्रतिभा नं विकसित जुजुं वयाच्वनी। प्रतिभा प्रसूत परिवर्तने मेपिनिगु नक्कल, कपिनिगु अनुकरण जक गुबलें नं जुइमखु।

छह्म विदेशी यात्रीं नेपालया तःपालँः सुरुवा पुना वल अथवा तको तुपलि पुया वल कि वयात व वसः मलोगु खना ह्निलेगु मामूली थें हे जुइ धुंकल। तर व यात्रीं व वसः छाय् पुन ? छगू तरंग वया ला ? अथवा उपहासया पात्र जुइ मन दया ? या झीगु बसः इमि थःपिनिगु स्वया न बांला ताया ? या झीलिसे याउँक भ्यले बुया थःगु अन्वेषणया ज्या याकनं सफल याय् अःपुकेत ? बिलकुल न्हूगु विदेशी वसः पुना वया च्वोंसां वयाके मछा मच्छि पह छति हे छाय् मरुगु ? वहे निःशंक धीर गंभीर गति वयाके गन वल ? व यात्री खना गुह्म मनू थथे विचार याय्गुली अलसि चाइ, प्रायः अजापिसं हे जक थःगु वसःयात कह्य खनी, बिदेशी वसःयात तःजिगु भापी।

सौन्दर्योपासना मनूयात लोगु गुरा खः। ह्म व वसःया स्वच्छता ला मज्जि मगागु गुण हे जुल, नापनापं थः मनं खं थे बांलागु वसत पुनेगु नं स्वाभाविक खः। तर संसारे दक्क विभिन्न जातिया गुलि प्रकारयागु बसः दु, व फुक्क वसःया छगू छगू परिष्कृत रूप नं दु। पुनीह्मं ढंग दयक सुइके व ल्वेक पुने जक सयकेमा। उकें थःगु हे देशे वसतं बांलाकेया

लागी विदेशीया नक्कल यायगु जरूरत मदु। विदेशी नं गन देशानुकूल वसःतं याउँक स्वार्थ सिद्ध जुयाच्वनी, सकसिनं जातीय वसतं हे पुनेमा धयागु आग्रह शायद हे सुनानं याइ। वास्तवे वसतं जक बांलाकेत अथवा प्रभाव वृद्धि याय्त स्वेगु हे थःगु सामान्य व्यक्तित्वया परिचय बीगु खः। रुचि वैचित्र्यया सवाल नं मनोविज्ञान सिद्ध छलं पिने मला। झीसं स्यू, संसारे गुलि असाधारण विद्वान् अथवा प्रभावशाली वीर, नेता कलाकार दु, इपि मध्ये प्रायः सं नं वसतं बांलाकेगुली ध्यान बिया च्वोंपि मदु। सिद्धिचरणजु गनं झासा आगंसँ पिहाँवोगु सुचके मलाना च्वनीगु व देवकोटाजु छें पिहाँ झासा लाकांलिसे सुरुवाया मोहता पेलांगु पाना च्वनीगु झीसं बराबर खं। थःगु उमेरे, थःगु विद्यार्थी जीवने गान्धी व नेहरूजुया वसःया उपासना प्रायः सकसिन स्यू। तर जब थःपिनिगु ज्यां हे लोक प्रसिद्ध जुजुं वल, निह्मसिनंनं फेशनेबल जुइगुयात तोता बिल। थुपि वसःया लिउ लिउ वनेया पलिसा वसः थुमि ल्यू ल्यू वन। गान्धी तुपलि व जुहारी (जवाहर) कोटया माँग वृद्धि जुजुं वल। डा० आइन्सन्टाइन् सँ छें छें तया, अःखतं स्वेटर फिना लासां सभाय् थ्यंका च्वनीगु खँ सुना मस्यू !

गुह्म मनू गुगुं रचनात्मक ज्याय् तल्लीन जुयाच्वनी, वयागु लागी जीवने दकसिबे महत्त्व पूर्ण विषय वहे जुजुं वनी। फ़लतः व ज्यायात सर्वाङ्ग सुन्दर यायगु सिवाय मेगु विषये ध्यान बिया च्वनेगुयात वं समयया अपव्यय खनी। उकें फेशनलिसे नं वं त्वाय् चिने फइमखु। वया फेशनेबल जुइगु शक्ति व समय नं वहे थियाच्वनागु ज्या सफल व सुन्दरतम याय्गुली सोयना वनाच्वनी।

तर गुह्म मनूया ह्लाती थुजागु छुं ज्या मदयाच्वनी, तथापि लोकैषणा प्रबल जुयाच्वनी अथवा यौन भाव तीव्र जुयाच्वनी व मनुखं

स्वभावं हे फेशनद्वारा थःगु अभिलाषा पूरा यायत स्वइ। वास्तवे थ्व पुत्रैषणा व लोकैषणायाा छग्ग रूप जक खः। वस्ति सालुगु गामे थें घना वस्ति दुगु नगरे सकसिनं सकसियां आग-द्यो ह्मसीका च्वना सह मजू। विदेशनापयागु सम्पर्कं अनेक प्रकारयागु फेशन नं अन स्वे दयाच्वनो। फलस्वरूप नगर हे फेशनभक्त जनया जकशन जुयाच्वनी। छह्म मामूलि व्यक्तिया नं प्रभाव वृद्धि यायत थ्व ति छिगु मेगु राजपथ नं मरु। उकें गोविन्द बहादुर मल्लजुया छगु बाखंया नायकं "वसः पुं मां जि जुजुमान खः, मपुंसां जुजुमान हे"···"दाढ़ी खासां जि जुजुमान, मखासां जुजुमान" धाधां छगू दृष्टिकोणं युक्तिसंगत तर्क यक्व थया, यें ससः केहेंया छें थ्योंबले वयागु तर्कं वयात हे अपमान यात, फुसुलुगु प्वायं वयात छें—गामे लिव्छयां तोतल।

थःगु ज्यायात, थःगु लक्ष्ययात लोक सामान्ययागु मान अपमान भावनां छतं च्वे खना, तल्लीन जुइ मफुतलेयात वसःया सौन्दर्यया उपेक्षा याय् फइमखु, याय् नं मज्यू। वसःया इज्जत तय्‌गु थःगु इज्जत तय्‌गु जक मखु, बन्धु बान्धव इष्टमित्रपिनिगु इज्जत तय्‌गु नं खः। उकें "वसः कांया भ्वे कां" जुइगु छुं आश्चर्य मखु। खास याना नेपाले, मिसा जातियाके लोक सामान्य भावं च्वेयागु लक्ष्य छुं मरु। उकें इमिके वसतं ग्राँलकेगु भाव नं मिजंतय्‌के स्वया अप्पो दु। मिजंतय् न्ह्याथाय् व सां प्रायः वहें छजु वसत गा। सम्पन्नह्म जुल धासा चिकुला व तालाया वसः जक हे पाइ तर महिलावर्गं थौं छथाय् वना, प्यन्हू च्यान्हू लिपा मेथाय् वनेगु जुल कि फत्तलेयात वसः पाका वनी। गनं देके वनेगु व व्याहाभ्वे आदि यागु तिसा वसते अन्तर दइगु ला मचा नं स्यूगु खँ धासां जिल। स्कूल कलेजे ब्वनीपिं केहेंपितक नं थुगु भावं मुक्त जुइ मफुनि। थुगु दृष्टि ला ह्मीसं याउंक धाय् फु, थौंतकयागु स्त्री शिक्षा नं छगू फेशन हे जक तिनि,

देश अथवा छुं असामान्य लक्ष्यया लागी मखुनि । गुबले थुजागु विशिष्ट लक्ष्य ज्वना ब्वनीपिं महिलात दइ, गुबले गनं भ्वे अथवा देके वनेगु, स्वो वनेगु जुल कि स्वन्हु न्ह्याबःनिसें छु तीगु, पुनेगु अर्थात् ब्वो वनेगुयागु जक चर्चा याना च्वनेगु—लाप्चात थें, कतांमरि थें बांलाका जक जुइगुयात समयया अपव्यय खनीपिं देवीत नं अवश्य खने दयावइतिनि, गथे वसन्तया नाप नापं कोकिल, शरद्या नाप नापं खंजन पक्षी खना च्वनागु दु ।

प्रकाशक
धर्मोदय सभा

नेपाल सम्वत् १०७८,

न्हाप्पां १०००, प्रति

मू...